

FRANJEVCI KONVENTUALCI BISKUPI U SENJSKOJ I KRBAVSKOJ ILI MODRUŠKOJ BISKUPIJI

Marijan ŽUGAJ, Rim

Tko je ikada 'zavirio' u kronotaksu biskupa bilo koje biskupije do, recimo, XVI. stoljeća, mogli su uvjeriti a i začuditi zbog razlika među povjesničarima, ne samo s obzirom na označeno trajanje nego i na različitost osoba pojedinih biskupa.

Ne treba se odviše čuditi. Nedostaju nam spisi imenovanja biskupa. Naime, do početka XIV. st. biskupe su postavljali nadbiskupi za područje svoje metropolije, a prema izboru kanoničkog zbora/Kaptola. Ivan XXII. (1316.–1334.) počeo je sebi prisvajati imenovanja biskupa, često i ne čekajući kanonički izbor.

Stvari su se silno zakomplicirale u razdoblju Zapadnog raskola, kad su pojedini kaptoli dostavljali svoje izabranike na potvrdu sad u Rim, sad u Avignon, a od 1410. i u Bolognu, a drugi je (anti)papa imenovao nekog drugog. Tako se događalo da je netko mogao biti promoviran za biskupa u nekoj biskupiji, ali tamo je već residirao neki drugi biskup.

Stvar je bivala još zamršenijom kad su neki privilegirani kraljevi ili velikaši imenovali biskupe samo uz potvrdu pape. Ako papa ne bi potvrdio predloženoga ili bi predusreo, tj. imenovao biskupa prije nego dotični kralj, sukob je bio gotovo uvijek neminovan s posljedicom da kralj ne bi prihvatio papinog kandidata, a kraljev kandidat bi ostajao »electus«, bez oznake »et apostolicae sedis gratia«, ali oni su stvarno upravljali biskupijom. Tako će onima koje je papa imenovao trebati u kronotaksi dodati »non intravit«.

Pripremajući tekstove za Hrvatski franjevački leksikon, susreo sam u nekim biskupijama priličan broj biskupa iz svojeg reda pa sam pomalo stjecao približnu sliku tko i kako dugo je stvarno upravljao dotičnom biskupijom. Zbog određene »zgušnjutosti« franjevačkih biskupa u nekim biskupijama odlučio sam predočiti one u senjskoj (I. dio) i osobito one u krhavske-modruškoj biskupiji (II. dio), jer sam u ovoj posljednjoj, stjecajem okolnosti, došao do spoznaja još nepoznatih našoj javnosti. Nadam se da će ovaj rad biti poticaj drugima za daljnja istraživanja do što savršenije kronotakse, i ne samo biskupa ovih biskupija nego i drugih, po uzoru kako je to 1994./95. učinjeno za zagrebačku.

A) FRANJEVCI KONVENTUALCI SENJSKI BISKUPI

NIKOLA

U senjskom *Schematismusu* Rački je zapisao: »Nicolaus I., anno 1308, mense Augusto, hospitem exceptit legatum Cardinalem Gentilem«¹. Gams označuje i Nikolinu pripadnost

¹ Franjo RAČKI, *Schematismus cleri dioecesium Segniensis et Modrušiensis seu Corbaviensis pro anno 1916*. Sogniac, 1916., 26. Dalje: *Schematismus*.

redovništvu: »1308 sed(et) fr. Nicolaus«². Eubel, ne našavši nikakva podatka o Nikoli u Vatikanskom arhivu, preuzima podatke od Gamsa³. Sladović je puno precizniji: »Nikola 1308. *reda samostanskog* koji Gentila kardinala legata papinskog počastno primi idućeg na Ugarsku«⁴. »Reda samostanskog« je prijevod latinskog »*Ordinis conventualis*«, tj. *franjevac konventualaca*. Je li Sladović taj izraz našao u nekom spisu iz onog vremena? Uostalom, ovaj naziv bio je u Senju u upotrebi u ono vrijeme, kako potvrđuje notarski zapis od 21. 6. 1345. u kojem se provincijal Silvestar i devetorica, poimence navedenih, franjevac u Senju nazivaju: »conventuales loci (tj. samostana) Segnie«⁵. Prema tome, i naslov moje radnje nije umjetno nategnut.

Svi koji uz biskupa Nikolu stavljaju »sedet 1308«, misle na poznati pravorijek kojim franjevac kard. Gentile iz Montefiore, 23. 8. 1308., objavljuje u Senju presudu o njevi Drid, od koje 1/4 ide u korist trogirke crkve sv. Lovre; pravorijek izrečen »presentibus dominis fratre Thoma Vegliensi, fratre Nicolao Segniensi episcopo ...«⁶. Izgleda da je Nikola dopratio kardinala Gentilea iz Dalmacije u Senj, jer ga već 29. 6. 1308. nalazimo u Vrani »de Vrana, Scardonensis Diocesis, presentibus venerabili patre domino fratre Nicolao episcopo Seniensi ... in causa, ... coram reverendo patre et domino domino fratre Gentile ... cardinale, ... arbitro...«⁷.

Nikola se spominje još u bilježničkom spisu kojim se senjska subraća odriču dviju oporukom ostavljenih kuća tamošnjem samostanu 25. 7. 1312. »Tempore ... fratrisque Nicolai eadem gratia episcopi Sceniensis ...«; iste riječi još jednom se ponavljaju nešto kasnije u istom spisu⁸.

Kad je fr. Nikola nastupio kao senjski biskup? Je li on onaj »Signensis Nicolaus 1303 Febr. 3 ecclesiam in Lubom. dioc. Vratislav. consacrat.«⁹. Senjskog biskupa Nikolu nalazimo u listinama iz godina 1292., 1293., 1295.¹⁰ i 1302.,¹¹ ali ni na jednom mjestu nije oslovljen Frater. Je li u ono vrijeme uopće postojao običaj/obveza dodavati frater uz ime biskupa iz redovništva?¹² No ako taj Nikola doista nije bio fratar, onda su u tom razdoblju susljedno dvojica imenjaka u nizu senjskih biskupa, što će se morati uzeti u obzir kod definitivnog utvrđivanja kronotakse senjskih biskupa.

² Pius Bonifacius GAMS, *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*. Graz 1957. (2. izd.), 389. Dalje: GAMS.

³ Conradus EUBEL, *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi*. 2. izd. Padova, 1968. vol. I, 450. Dalje HC.

⁴ Manojlo SLADOVIĆ, *Povēsti biskupijah senjske i modruske ili krahavske*. Trst, 1856., 96. Dalje: SLADOVIĆ.

⁵ Tadej SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Zagreb, 1903ss. Vol. XI, 264. Dalje: CD.

⁶ CD VIII, 173. Toma, krčki biskup, bio je brat ili vrlo bliz rođak kard. Gentilea, kako će biti rečeno kod krahavskog biskupa Ilje koji će t. g. biti s kard. Gentileom u Budimu.

⁷ N. dj., 180.

⁸ N. dj., 314s.

⁹ HC II, str. XXXVIII.

¹⁰ CD VII, 81; 157; 212.

¹¹ Šime LJUBIĆ, *Listine*: JAZU, Zagreb, 1868ss. Vol. I, 198 br. 301. Dalje: *Listine*.

¹² Tako npr. notar Andrija Petrov, 20. 12. 1298. za splitskog nadbiskupa franjevca Petra izostavlja oznaku redovništva: »temporibus ... domini Petri archyepiscopi Spalatensis ...« (CD VII, 321), a u drugom spisu od 31. 3. 1300. čitamo: »Temporibus uenerabilis dominis (!) fratris Petri ...« (n. dj., 374).

Kad je fr. Nikola preminuo? Rački, Gams (na kojega se poziva) i Eubel nakon Nikole ubacuju Georgiusa, ali bez ikakva vremenskog pokazatelja. Sladović ga ne spominje, već jednostavno piše: »Po smrti Nikole ... kapitul izabra ... 1333. ...«¹³. Tako bi fr. Nikola mogao biti senjski biskup, sigurno 1308.–1312., možda od 1303. ili čak od 1292. trideset ili čak oko 40 godina.

IVAN SCHRE(T)ZEMBERGER

U buli Klementa VII., avignonskog, od 28. 7. 1383., čitamo: »... Dudum siquidem b(onae) m(emoriae) Protiwa episcopo Signen(si) ... per ipsius Protiwae episcopi obitum ... vacante ... quod dicta ecclesia per dilectum filium Joannem Schretenperger (!) ordinis fratrum Minorum professorem ... utiliter et salubriter gubernari poterit et regi ...«¹⁴.

Sladović i Rački, a za njima Gams, poznaju senjskog biskupa Ivana (bez prezimena) već od 1380.¹⁵ Zabilježen je u Statutima senjskog kaptola, a počinje: »Va ime božje amen. Let Gospodnjih 1380, 12. dan aprila. Va vrime presvetoga oca i gospodina gospodina Rumi-na¹⁶ milostju Božjom i stola apustolskoga arhibiskupa splitskoga gospodina fra Ivana pomoćju Božijom biskupa senjskoga«¹⁷. Dakle, fra Ivan je senjski biskup samo »pomoćju Božijom« / divina gratia, ali ne i »stola apustolskoga« / et Sedis Apostolicae gratia. Začudo, ni Sladović ni Rački nisu uočili onaj fra, oznaku da je Ivan bio redovnik. Prema Sladoviću ovaj Ivan bi umro 1381., a biskupija bi ostala bez biskupa tri godine¹⁸, a za Račkoga bi bila bez biskupa samo 1382.¹⁹

Dakle, Sladović i prema njemu Gams te Rački ne poznaju našeg fra Ivana senjskog biskupa od 28. 7. 1383., kao što ni Klement VII. ne poznaje, ili ne priznaje, fra Ivana od 1380. (označen prethodnik je Protiwa), uostalom nije ga potvrdio ni rimski papa Urban VI. Doista je ipak upravljao biskupijom. Nije li to ista osoba? Izabran od Kaptola (a voljom moćnoga Sigismunda?) i tek naknadno potvrđen od Klementa VII., umro prije imenovanja ili se pak uklonio biskupu Tomi.

TOMA

U regestu senjskog kaptola zapisano je: »1383. 4. aprila zapovjedno pismo poslanika papinskog na Ugarskoj 'Cosmatus Gentilis' a dano senjskom biskupu Tomi da plati diurne

¹³ SLADOVIĆ, 96.

¹⁴ *Bullarium Franciscanum* = BF VII, 248 br. 635; HC I, 450. – 12. 6. 1380. imenovan je papinskim kapelanom (BF VII, 221 br. 596; HC I, 450 bilj. 3).

¹⁵ SLADOVIĆ, 96 (prma njemu GAMS, 389); *Schematismus*, 26 br. 13.

¹⁶ Riječ je o Hugolinu de Malabrancia (usp. HC I, 459).

¹⁷ SLADOVIĆ, 182. – Jedna od odredaba spomenutog Statuta veli: »Pod Ivanom biskupom senskim« jedna četvrtina prihoda koja je bila namijenjena siromasima, »biskup radi slabog dohodka kapitolu prida« (ISTI, 168).

¹⁸ SLADOVIĆ, 96: »Biskup Ivan stolovaše samo godinu danah i umre od teške bolesti. Za Ivanom udovaše stolica tri godine danah ...«. GAMS, 389: »1380 intr. Joannes IV., † 1381«.

¹⁹ *Schematismus*, 26 br. 13: »... dum a. 1382. sedes episcopalis vacaret«. *Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji*. Zagreb, 1974., 427: »Ivan IV. Scherzenberger (!) 1383–?«. Dalje: *OŠKČJ*.

(dnevne) nunciju papom ucenjene« – prenosi Sladović²⁰. Ipak on, nesmotreno, u popisu biskupa senjskih kaže da je Toma zaposjeo senjsku katedru 1384., »al ju slēdeće lēta smrtjom ugrabljen pa opet zaudovi do 1388«²¹. To stajalište prihvatio je i Gams.²² Rački pak piše: »Thomas I. qui anno 1383. et 1384. in actis commemoratur ...«, a naslijedio bi ga odmah Ivan v.²³ Eubel pak, ne našavši u Vatikanskom arhivu spomena o Tomi, stavlja ga samo u bilješci kao neprihvatljivo Gamsovo mišljenje.²⁴

Nitko od navedenih povjesničara ne spominje da bi Toma bio redovnik. Da je Toma bio zaista senjski biskup, iako ne potvrđen od pape, već smo vidjeli, a da je bio franjevac te da nije umro spomenutih godina, svjedoči zapis mletačkog senata kojim se, 20. 9. 1390., odobrava da dužd posređuje kako bi papa imenovao franjevca Tomu, nekadašnjeg senjskog pa djurskog biskupa bilo u Senju bilo u Djuru. Iz spisa doznajemo, nadalje, da je Toma ranije bio ispovjednik mađarsko-hrvatskog kralja i njegove supruge²⁵. Preporuka je ostala bez učinka.

Rački je našao u spisima od 1404. potpis »Thomas electus Segniensis«²⁶ ali je ostao u dvojbi je li riječ o budućem biskupu augustincu Tomi Winteru kojega je imenovao Ivan XXIII., 27. 10. 1411.²⁷ Nije li to bio ipak onaj franjevac Toma, senjski biskup iz 1383.?

NIKOLA (ZANCHANI ?)

Eugen IV. je 26. 11. 1432. imenovao Ivana De Dominisa Gospodnetića senjskim biskupom²⁸. No senjski knezovi Frankopani postavili su iste godine u Senju biskupa Nikolu kojega Sveta Stolica nije potvrdila²⁹. Da je taj Nikola, kao još nepotvrđeni biskup, bio u Senju potvrđuje duga povelja devetorice braće Frankopana od 12. 1. 1435. kojom braći konventualcima (»fratribus conventualibus) daruju mlin uz određene misne obveze. Za našu temu je od posebne važnosti što su istaknuti kao nazočni provincijal Nikola iz Drača, guardijan i ostala braća senjskog samostana, ali i senjski izabrani biskup Nikola Zanchani koji je čak diktirao bilježniku i oblikovao cijeli spis³⁰.

²⁰ SLADOVIĆ, 168.

²¹ ISTI, 97.

²² GAMS, 389.

²³ *Schematismus*, 26 br. 14s.

²⁴ HC I, 451 bilj. 4.

²⁵ »... quod ... possint scribi litere domino pape et cardinalibus et aliis, quibus videbitur in illa forma, que ducali domino recommendando ad episcopatum Segne vel Jaurii ... in favorem et recommendationem reverendi in Christo patris fratris Tome ordinis minorum olim episcopi Segniensis et postea episcopi Jauriensis olim etiam penitentiarii serenissimi domini regis et serenissime domine regine Hungarie ...« (*Listine* vol. IV, 286 br. 407).

²⁶ *Schematismus*, 26 br. 17.

²⁷ HC I, 451. – Od 1411.–1431. Sladović, a onda i Gams, imaju trojicu biskupa imenom Toma s prijekidima biskupa Jurja, Konrada i Henrika, dok Rački i Eubel imaju samo jednoga i bez ikakvih prijekida.

²⁸ HC II, 237.

²⁹ *Schematismus*, 27 br. 19: »Nicolaus II., potentia comitum Segniensium anno 1432. electus, sede romana contradicente ...«.

³⁰ »Ego Gulielmus ... notarius ac reverendi in Christo patris domini Nicolai Zanchani electi Episcopi segniensis praesens privilegium propria manu scripsi, dictante et formam ipsius privilegii faciente Domino Episcopo praelibato ...« (SLADOVIĆ, 243).

Dakle, 1435. Nikola je još uvijek samo »electus«, nepotvrđeni. Iako nije označen kao pripadnik nekog reda, iz okolnosti zaključujem da je bio franjevac: senjski knezovi Frankopani bili su usko povezani s franjevcima (i u navedenom spisu devetorica izjavljuju da su njihovi pređi franjevcima u Senju sagradili samostan i crkvu), a sad im daruju mlin. Nazočnost biskupa tom činu nije potrebna, čak ni uobičajena, a da nije franjevac, bila bi neprotumačiva: da bi došao čak u Brinje gdje je dokument sastavljen. I Gams u Senju ima franjevca Nikolu za biskupa, ali samo od 1438., a 1443. prešao je u Rab³¹. Eubel pak u Senju ima Nikolu OP, ali koji je bio imenovan tek 4. 5. 1442., a 24. 7. 1443. premješten u Rab³². Za Račkoga je 1443. premješten u Rab onaj isti Nikola kojega su Frankopani izabrali 1432.³³, prema tome bi ipak naknadno bio potvrđen od Svete Stolice. Zakoniti biskup senjski Ivan De Dominis, koji je odbio premještaj u Anconu, 1436., premješten je u Warad 2. 12. 1440.³⁴ Zašto je papa onda čekao 18 mjeseci da u Senju imenuje Nikolu dominikanca? Nije li ipak čekao da umre franjevac Nikola, da bi onda nakon 14 mjesječnog biskupovanja iz Senja Nikolu OP premjestio u Rab?

LJUDEVIT IZ PIRANA

O Ljudevitu / Alojziju Traversari iz Pirana³⁵ opširno sam pisao u *Fraternitasu*³⁶. Ovdje navodim samo ono što se odnosi na njegovo imenovanje za senjskog biskupa. Učeni profesor teologije (s više napisanih djela), provincijal 1424.–30. u svojoj hrvatskoj provinciji, a od 1430. do 1436. u padovanskoj. Istaknuo se već na prvom dijelu Bazelskog koncila, 1434., pa ga je papa Eugen IV. 6. 8. 1436. imenovao senjskim biskupom, a da mu napravi mjesta, papa je senjskog biskupa Ivana De Dominisa Gospodnetića iz Raba premjestio u Anconu³⁷ i ne pitajući prethodno za njegovo mišljenje/pristanak. Ovo daje naslutiti da je Ljudevit sam birao senjsku katedru³⁸. Kao bivši provincijal poznao je dobro svoje samostane. Senj, zahvaljujući darežljivosti Frankopana, upravo je u to vrijeme imao deset svećenika, bez braće nesvećenika i bez klerika.³⁹ Možda se nadao (on ili papa) riješiti dvojnu hijerarhiju u Senju⁴⁰?

Sladović piše: »Ludovik piranjanin vladaše senjskom crkvom pet mēsecih kako dokazuje Ughellus«⁴¹ Sladovića slijedi Gams⁴². Rački ne daje Ljudevitu zaseban broj u redoslijedu

³¹ GAMS, 389: »1438 Nicolaus III., O. S. Fr., tr(ansit) Arbem 16. 7. 1443«. No u Rabu, str. 395: »1443 16. VII. Nicol. de Zara, O. S. D. (Fr.?), tr. Segna † 1447«.

³² HC II, 237; 92.

³³ *Schematismus*, 27 br. 19.

³⁴ HC II, 262.

³⁵ Piranski samostan i crkva iz 1300. pripadali su hrvatskoj provinciji više od 600 godina.

³⁶ *Fraternitas* (glasilo provincije franj. konv.) Zagreb, 24/1988./ br. 3 str. 15–19.

³⁷ *Bullarium Franciscanum – Nova Seris*. Dalje: *BFns* I, 114, br. 244.

³⁸ Slično je Cresanin Antun Marcellio Petris, exgeneral reda, nakon što ga je Leon X. počastio naslovom patraškog nadbiskupa, zamolio papu da mu da prvu slobodnu biskupiju u Istri ili Dalmaciji (usp. HC III, 94 bilj. 3 i dobio je Novigradsku u Istri).

³⁹ Usp. SLADOVIĆ, 242.

⁴⁰ Vidi prethodnoga biskupa Nikolu.

⁴¹ SLADOVIĆ, 99.

⁴² GAMS, 398.

senjskih biskupa, čak sumnja je li možda bio određen za biskupa u talijanski Segni⁴³. Eubel, ne našavši podataka o Ljudevitu, oslonio se na mišljenje kardinala Garampija i svrstao je Ljudevita u redosljed biskupa u Segniju, ali u bilješci ga tretira kao senjskog biskupa i čak označava da premještaj Ivana u Anconu nije imao učinka, pa je papa Ljudevitu dodijelio biskupiju u Forliju⁴⁴. Da se prvo imenovanje odnosilo zaista na Senj, a ne na Segni, dosta je pročitati u kodicilu bule imenovanja – da je obavijest, uz ostale uobičajene, dostavljena splitskom nadbiskupu⁴⁵.

ANDRIJA IZ DRAČA

Eugen IV. 24. 7. 1443. upućuje bulu Andriji iz Drača⁴⁶ »ordinis fratrum minorum expresse professum, in theologia magistrum ...«, kojom ga postavlja senjskim biskupom⁴⁷. Dva dana kasnije, tj. 26. 7. iste godine, papa mu dopušta da si izabere biskupa posvetitelja koji mora biti katolik⁴⁸. Za Andrijina biskupovanja knez Nikola Frankopan zamijeni neka imanja na Gackom polju »što je za crkvene dohodke naprednije bilo«⁴⁹, a 9. 1. 1449. kao ovlaštenu skupljač novčanih priloga Svetoj Stolici za borbu protiv Turaka, Andrija, radi siromaštva oprašta senjskom kaptolu njihovo zaduženje⁵⁰. Uz god. 1450. neki stavljaju u Senju biskupa Bartola OP iz Bologne za kojega je Rački zapisao da je bio biskup u Segniju, srednja Italija⁵¹, a Eubel da je morao biti biskup neke titularne biskupije istog imena⁵². Da Bartol tih godina nije bio u našem Senju najbolje dokazuje pismo Kaliksta III., od 30. 9. 1455., upućeno nadbiskupu zadarskom i korčulanskom biskupu da prouče pritužbu splitskog nadbiskupa Lovre protiv senjskog biskupa Andrije (»Quod venerabilis frater noster Andreas episcopus Signiensis, ac ...«) koji da je s drugima utrošio dio baštine koju je Lovro naslijedio od ujaka kard. Franje. Izgleda da je nešto otišlo za utvrđenje Klisa⁵³. 14. 11. 1457. dobiva nasljednika Nikolu iz Kotora⁵⁴, a za blagdan Porcijunkule te godine nalazi se u Asizu⁵⁵.

⁴³ Usp. *Schematismus*, 27 uz br. 18.

⁴⁴ Usp. *HC* II, 237 bilj. 2.

⁴⁵ Usp. *BFns* I, 114 br. 244.

⁴⁶ U Draču je bio najjužniji samostan provincije; do 1402. pripadao je dubrovačkoj kustodiji, a tada je osnovana zasebna kustodija – dračka sa samostanima: Drač, Skadar, Ulcinj i Bar (usp. *BF* VII, 159 br. 442).

⁴⁷ *BFns* I, 332 br. 704; *HC* II, 237. Sladović, Gams i Rački navode samo godinu, a ne i nadnevak Andrijina biskupskog imenovanja.

⁴⁸ *BFns* I, 332 bilj. 1.

⁴⁹ SLADOVIĆ, 99.

⁵⁰ *ISTI*, 169 (Iz zapisa senjskog kaptola).

⁵¹ *Schematismus*, 27 br. 20.

⁵² *HC* II, 237 bilj. 3: »qui forsitan ad scriem episcoporum Signensium titul. pertinet«. Na takvu mogućnost Eubel je upozorio već u *HC* I, 450.

⁵³ *BFns* II, 44s br. 85.

⁵⁴ *HC* II, 237; SLADOVIĆ, 99: »1458«; GAMS, 389: »ante 1459«.

⁵⁵ Iz Asiškog arhiva bilježi C. CENCI, *Documentazione di vita Assisana*. Assisi, 1974., 648: »1–2 VIII. 1457 pro uno pari pullastrorum, pro episcopo Sengne (mag. Andrea de Duratio?) pro tempore indulgentie, sol. XVII den. VI«.

Andrija iz Drača je studirao u Bologni 1426. Doktorirao je u Padovi i 1430. već sudjeluje u davanju doktorata. Godine 1436. je u Krku kao kustos rapske kustodije. Neki mu pripisuju da je bio provincijal i čuvar pravovjerja / inkvizitor⁵⁶ pa čak da tako piše i u buli biskupskog imenovanja, što ne stoji. Očita je zamjena s Nikolom iz Drača⁵⁷.

MARKO IZ RIJEKE

Eubel uvodi Marka za senjskog biskupa bez oznake tko mu je prethodnik⁵⁸: »... Marcus (de Fiume /sic/ O. Min.) solvit servitium commune. 1461 Julii 4«⁵⁹. Podatak je, naravno, prema knjizi taksenih obveza, a ne iz bule imenovanja. Sladović i Rački stavljaju mu početak u Senju god. 1462., a Gams: »c. 1462. Marcus, de Fiume /sic/ O. S. Fr., tr. Tinnien. 1464«⁶⁰ Njegov premještaj iz Senja u Knin, nakon smrti subrata Franje Speravića, koncipirao je Pio II. već 20. 7. 1463. Objavio je bulu tek novi papa Pavao II. na dan svoje krunidbe, 16. 9. 1464.⁶¹ U Senju, međutim, Marko dobiva nasljednika subrata Pavla iz Bosne tek 20. 12. 1465.⁶² Marko je morao ostati u Senju sve do 20. 7. 1465., kad je iz Knina otišao nekadašnji biskup Demetrius Chupor (bio je kninski biskup već ranije, 1438.-1447.) kojemu je Pavao II. dodijelio zagrebačku biskupiju 14. 7. 1465.⁶³ pa je Knin konačno bio slobodan za Marka iz Rijeke.

Marko djeluje u Kninu u vrlo teškim vremenima: Turci su pustošili područja njegove biskupije. Kralj Matija Korvin šalje Marka u Rim da izvijesti papu o teškoj situaciji, a usput da poradi kako bi papa podigao na kardinalsku čast kaločko-bačkog nadbiskupa Stjepana⁶⁴. Ovo posljednje papa je učinio 18. 9. 1467.,⁶⁵ ali Marko toga nije doživio. U Kninu je, naime, dobio nasljednika Nikolu, »obitu Marci«, već 24. 7. 1467.⁶⁶ Osim vrlo različitih datuma o nastupu u Senju i Kninu, te njegove smrti, umjesto 1467. uglavnom stavljaju 1468., Sladović i Rački bilježe ga kao Augustinijanca, dok Gams, *HC* i *BFns* kao franjevca, a *OŠKCJ* ga uopće ne drži redovnikom⁶⁷.

⁵⁶ Sažetu dokumentaciju o njegovu životu v. u: M. ŽUGAJ, *Nomenklator franjevac konventualaca Hrvatske provincije sv. Jeronima 1217-1559*. Zagreb, 1993., str. 11. Dalje: *Nomenklator*.

⁵⁷ Nikola iz Drača bio je provincijal 1430.-46. (*Nomenklator*, 80s).

⁵⁸ Bio je to Nikola iz Kotora, kojega u Senju jedino Rački (*Schematismus*, 27 br. 21) označava, doduše s malom pogrcješkom, »Maohin« umjesto »Machin(ensis)«, kako ga drugi nazivaju u Krbavi, kasnije glasoviti »Nicolaus Modrussiensis«. Čudno, ni Sladović, ni Gams, ni Rački, ni Eubel, nisu primijetili da je riječ o istom Nikoli u Senju i Krbavi-Modrušu. Bogović, s piscima koje citira, govori kao o stvari posve očitoj. (Usp. M. BOGOVIĆ, *Pregled povijesti krbavske ili modruške biskupije* u: AAVV, *Krbavska biskupija u Srednjem vijeku*. Rijeka-Zagreb, 1988., 69s. Dalje: BOGOVIĆ.

⁵⁹ *HC* II, 237.

⁶⁰ GAMS, 389.

⁶¹ *BFns* 648 br. 1253.

⁶² *N. dj.*, 668 br. 1314.

⁶³ *HC* II, 251 bilj. 2; 271 (Zagreb).

⁶⁴ Usp. SLADOVIĆ, 100, pa završava: »te umre u Kninu oko 1469«.

⁶⁵ *HC* II, 14.

⁶⁶ *HC* II, 251.

⁶⁷ *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*. Zagreb, 1974. Dalje: *OŠKCJ*. U senjskoj biskupiji: »Marko iz Rijeke, franj. 1461-1463 ...« (427), a u kninskoj: »Marko II Riječanin 1462-1468« (288).

PAVAO IZ BOSNE / BOSANAC

Kao nasljednik Marka iz Rijeke / Riječanina za senjskog biskupa dolazi Pavao iz Bosne / Bosanac, bulom imenovanja od 20. 12. 1465.,⁶⁸ a Eubel je stavio 1464.,⁶⁹ zabunom ili neispravljenom korekturom? Točnu godinu 1465. navode Sladović i Gams, a Rački piše da je senjska biskupija bila bez biskupa 1464., pa 1465., 1468. i 1469., a za Pavla »Bosnia oriundus ordinis S. Francisci, in actis publicis a. 1471–1488. commemoratur«⁷⁰. Odakle tolike razlike? Mislim da razlog treba tražiti u političkim zbivanjima tih godina u Senju. Frankopani nisu htjeli priznati Matiju Korvina za kralja, pa je ovaj silom sebi podložio Senj. Novopostavljeni biskup Pavao pristajao je uz Korvina, tražeći ujedno zaštitu crkvenih imanja od gramzivosti senjskih satnika radi financiranja svojih četa.⁷¹ Zbog takvih nesređenih prilika u Senju biskup valjda nije ondje ni boravio te je senjska biskupija praktički bila »upražnjena«.

Kad je Pavao umro i tko mu je nasljednik? Kako je već rečeno, Rački veli da se Pavao u javnim spisima spominje 1471.–1488. Za Sladovića Pavlov nasljednik je »1489. Mihael Dubrovčanin«⁷². Gams pak ima: »c. 1488 Donatus« slijedi bez ikakve oznake vremena: »Paulus II?« te »1489 Michael 'electus'«⁷³. Eubel (uklonivši u bilješki nabrojenu Gamsovu trojku) prema vatikanskim spisima ima: »Obitu Pauli Andreas Campana ... 1486 Dec. 1«⁷⁴. Dakle, Pavao je preminuo prije 1. 12. 1486.

ANDRIJA CAMPANA IZ MODENE

Nije pronađena bula Andrijina imenovanja za senjskog biskupa. Gams o njemu navodi: »1493 9. VIII. provisus Andreas II, de Mutina O. S. Fr., 1497«⁷⁵. Eubel uz dan 1. 12. 1486., dodaje i prezime te »Presbyter Mutinensis«⁷⁶, dakle bez oznake pripadnosti bilo kojem redu. No, prema sličnim slučajevima, kad se podatak vadi iz registra taksenih obveza, izraz »Presbyter« ne isključuje pripadnost redu, već samo ukazuje na to da je već svećenik i odakle dolazi. Do protivnog dokaza vodim ga kao člana samostana u Modeni, iz kojeg su u našoj provinciji, baš tih godina, 1486ss, djelovala dvojica fratara, Galeazzo di Modena i PM Nicola di Modena⁷⁷.

⁶⁸ *BFns* II, 668 br. 1314.

⁶⁹ *HC* II, 237.

⁷⁰ *Schematismus*, 27 br. 23. Usp. i br. 22.

⁷¹ Vidi SLADOVIĆ, 100.

⁷² SLADOVIĆ, 100. Jednako *Schematismus*, 28 br. 24. O njemu kasnije.

⁷³ GAMS, 389.

⁷⁴ *HC* II, 237.

⁷⁵ GAMS, 389.

⁷⁶ *HC* II, 237.

⁷⁷ *Nomenklator*; 37; 82. Nikola je bio doktor i profesor teologije, te gvardijan u Trstu (1239.–1668. tu je bio samostan naše provincije) 1486.–91. Nije isključeno da je i Andrija boravio u našoj provinciji još prije imenovanja za senjskog biskupa.

Trajanje biskupstva Andrija u Senju. Sladović piše da je imenovan biskupom 1491., ušao u posjed 1495., još živ 1497., »kad je umro ne zna se«⁷⁸. Gams: »9. 8. 1493–1497«⁷⁹. Rački: »20. 9. 1491 ... Initio 1501. resignavit«⁸⁰. *OŠKCJ*: »o. 1486«; sljedeći 1493.⁸¹ No, prema spisima Vatikanskog arhiva, a donosi ih Eubel, Andrija je senjski biskup: 1. 12. 1486., a umro prije 27. 9. 1497., kad dobiva nasljednika Mihaela Dubrovčanina⁸². Odakle tolike razlike? Eubel je imao sreću pronaći autentične dokumente u Vatikanu, a drugi su lovili ostatke domaćih spisa. Tako Sladović donosi cjelovit latinski tekst od 1. 1. 1489. u kojem se spominje: »Cum rev. dom. Michael electus episcopus segnensis fecisset sermone coram nobilibus viris de Gatzka«⁸³, a za Andriju doznaje po zapisu kaptolskog registra: »1491. 7 apr. Inocencio VIII. postavlja za biskupa senjskog Andriju z Mutine a zapovêda da se smetne Mihovil z Dubrovnika«⁸⁴, a 29. 7. iste godine papa, preko modruškog biskupa (Kristofora), objavljuje interdikt / »opovêd« na cijelu senjsku biskupiju jer nisu primili Andriju. Nisu se pokorili pa je tako ostalo do 1495., kad se Mihael svojevrijedno povukao. »Sada tek bude Andrija z Mutine na stolicu uveden«⁸⁵. Rački pak navodi o Mihaelu: »... licet jam 9. Aug. 1493. per Pontificem Alexandrum VI, substitutus esset«. A za Andriju: »A. 1491., 20. septembris 'nuntius apostolicus', cui comes Joannes de Frangepanibus 1479 (sic) reditus dioeceseos Segniensis restituit.«⁸⁶ Riječ je o povelji izdanoj u Brinju: »in die apostolorum Philippi et Jacobi, anno 1497«⁸⁷.

Iz svega iznesenog teško je utvrditi koliko je vremena Andrija efektivno upravljao senjskom biskupijom i zbog čega u početku nije bio prihvaćen u Senju⁸⁸, ni dokle je zapravo Mihael kao 'izabrani' ali nepotvrđeni biskup upravljao senjskom biskupijom. Duhovi su se

⁷⁸ SLADOVIĆ, 100s.

⁷⁹ GAMS, 389.

⁸⁰ *Schematismus*, 28 br. 25.

⁸¹ *OŠKCJ*, 427.

⁸² *HC II*, 237.

⁸³ SLADOVIĆ, 162.

⁸⁴ *ISTI*, 170. Opširniji opis str. 100.

⁸⁵ *ISTI*, 100. – Teško je vjerovati da bi to stanje trajalo 4 godine. Ono odreknuće od 6. 5. 1495., po mojem mišljenju, odnosi se samo na određene beneficije, a ne na upravu biskupije (usp. str. 265). Da je Mihael tako dugo prkosio i držao biskupiju u interdiktu, teško da bi ga papa nakon Andrijine smrti, 1497., imenovao senjskim biskupom. On se ipak odrekao uprave biskupijom 1501., a dodijeljena mu je trećina biskupijskih prihoda, doživotno (*HC II*, 237 bilj. 5).

Usput rečeno, GAMS, 389 ima: »1489 Michael, 'electus' 1496«, a »1499 Michael II., res (ignavit) 1501«. Ista je osoba.

OŠKC, 427: »Mihovil I. Božičević (Natalitius) ...«. U spisima »Natalinus« i »Michael Natalitii«, a u registru senjskog kaptola: »Mihovil Božo z Dubrovnika« (SLADOVIĆ, 170). Često se olako pristupa gradnji prezimena od drugog imena ili pak od očeva imena. To će biti kasnije.

⁸⁶ *Schematismus*, 28 br. 25. – 1479. je neispravljena pogreška, kako se vidi iz sljedećeg retka.

⁸⁷ SLADOVIĆ, 267; sažetak str. 171. i 100.

⁸⁸ Već spomenuti Gamsov senjski biskup »c. 1488 Donatus« najvjerojatnije je susjedni krčki biskup 1484.–1515. (*HC III*, 328) koji je valjda privremeno suupravljao i senjskom biskupijom; a Gamsov »Paulus?«, bez oznake vremena, bio je možda voditelj biskupske kancelarije u Senju, a možda je čak onaj djakon modruške biskupije o kojemu krčki biskup Donat, 5. 4. 1488., svjedoči da mu je podijelio svećeničko ređenje (v. SLADOVIĆ, 170).

konačno smirili, kralj Matija je umro (1490.), a Vladislav je vratio Senj Frankopanima, vratio otetu biskupiju, plemstvo se smirilo i Andrija se bar dvije godine mogao dati i na duhovnu i liturgijsku obnovu svoje biskupije. To potvrđuje i sljedeći podatak iz zapisa senjskog kaptola (podatak dragocjen i za ljubitelje povijesti glazbe): »1496. 16. augusta Andrija z Mutine biskup senjski naredjuje za organ u stolnoj crkvi zavesti i daje u tu svrhu priložnikom (tj. darovateljima) 40 danah oprostjenja«⁸⁹.

FRANJO JOŽEFIĆ-ŽIVKOVIĆ

U imenovanju za senjskog biskupa, 7. 1. 1521. navodi se samo ime⁹⁰. Za prezime mu doznajemo iz drugih dokumenata. Tako se 13. 3. 1527., u pismu Krsti Frankopanu, potpisao: Frančesko Jožefić, a slično, 29. 5. 1527., na omotnici Krsto naslovljava: »Reverendis-simo in Christo Patri et Domino Francisco Josevich, episcopo Segnie, amico onorando et observando«⁹¹. Tako ga zove i Rački koji ističe veliku važnost tih pisama⁹². Rački veli da je »Jožefić, ordinis s. Francisci, oriundus Flumine, regis Ludovici a secretis«. Završava pak: »Praefuit ecclesiae Segniensi adhuc 1548., dein Tergestum translatus, tum in exilium missus obiit«⁹³.

Sladović ga već od početka naziva Živković: »braj Franko Živković rodod Senjanin a reda sv. Franje stanovaše u svojoj kući tik velike crkve«⁹⁴. Zatim opisuje kako je zbog pljačke biskupijskih dobara od vojničkih upravitelja udario cijelu biskupiju interdiktom (što su već činili i ranije drugi biskupi), a narod se pobunio i upravio molbu papi da se kazne samo krivci (ovi su ga i tvorno napali čak u stolnoj crkvi). Klement VII. je u tom smislu preporučio blagost prema nedužnima, a 30. 8. 1526. ostrogonskom nadbiskupu preporučio da zaštiti biskupovu stvar⁹⁵. Izgleda da je nakon toga Jožefić napustio Senj na neko vrijeme.

Bogović opisuje kako je Jožefić nakon Mohačke bitke i poraza pristao uz Zapolju i da ga je ovaj poslao da »mletačkoj republici, papi i francuskom dvoru javi svoj izbor za kralja i dobije njihovo priznanje ...«; zatim se vratio, ali u Novi Vinodol pod zaštitu Frankopana. Nakon što je 27. 9. 1527. Krsto Frankopan poginuo u borbi s Turcima, kralj Ferdinand je dao zatvoriti Jožefića, a »... od 1529. do 1533. – dakle u vrijeme rada Riječke glagoljske tiskare – Šimun Kožičić Benja upravlja i senjskom biskupijom«. Veli dalje Bogović da Jožefić »nije došao na slobodu sve dok se Ferdinand nije uvjerio da je prešao na njegovu

⁸⁹ SLADOVIĆ, 171.

⁹⁰ HC III, 299.

⁹¹ Kukuljčević je pronašao u bečkom Carskom arhivu Franjino pismo Kristoforu i 4 pisma Kristofora Franji. Svih pet je pisano glagoljicom. Ta pisma potpuno rješavaju pitanje Franjina prezimena, bar onog službenog, po očinstvu. KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI Ivan, *Povijesni spomenici južnih Slavena (Listine Hrvatske)*. Zagreb 1863. I, 215ss; 219s; 223ss; 230ss.

⁹² Opisuje se npr. kako Mađari nisu htjeli čekati hrvatske čete da s njima ne bi morali dijeliti slavu pobjede, a doživjeli su katastrofu Mohačkog polja, 1526.; poginuo je kralj, odličnici, svi biskupi i mnoštvo vojnika, itd. Obavijesti o padu (naknadno opozvanom) grada Senja pod Turke, itd.

⁹³ *Schematismus*, 28 br. 27.

⁹⁴ Budući da franjevci konventualci nakon 1478. nisu više imali svojeg samostana u Senju, Jožefić je stanovao u »svojoj kući«, možda mu je darovao Frankopan ili ju je on sam kupio, ili je to možda bila kuća njegove majke.

⁹⁵ Dugi opis v. SLADOVIĆ, 102, a papino pismo ISTI, 267s.

stranu. Čak ga je bio spreman nagraditi zagrebačkom biskupijom ... Nakon početnog povjerenja opet je bio osumnjičen kod Ferdinanda«. Bogović tad ubacuje: »Tako u mnogim katalozima nalazimo Ivana de Dominisa kao biskupa senjskoga od 1537. do 1541.«⁹⁶ pa odmah, bez ikakva povijesnog navoda nagađa: »Čini se da je 1536. Jožefić i kod pape pao u nemilost i da mu je biskupija bila privremeno oduzeta i dana Dominisu na upravu«⁹⁷. Da, oduzeo mu je upravu, ne papa nego car Ferdinand koji ga je već držao u zatvoru od 1529.–1533. Godine 1541. pojavljuje se ponovno biskup Franjo kojega upravo Ferdinand s druga dva velikaša imenuje kao pomiritelje između Ivana Zrinskog i zagrebačkog biskupa Šimuna koji su međusobno ratovali zbog međa nekih spornih imanja. Posredništvo je uspjelo: prestala su neprijateljstva i vraćeni zarobljenici⁹⁸.

No, vratimo se još na prezime Živković. Kako rekosmo, Rački a i Bogović poznaju samo Jožefića. Prema onima koji ih dijele, zanimljivo, u prvom dijelu biskupovanja bio bi Franjo Živković, u drugom razdoblju Jožefić, što je dokaz više da je riječ o istoj osobi. Kod imenovanja 1521. naziva se samo Franjo; 1527. imamo njegov potpis Jožefić; kod imenovanja njegova nasljednika Jurja Živkovića i on je nazvan: »per obitum F. Francisci Xincom (!) ...«⁹⁹.

Što se tiče Jožefićeva svršetka Sladović piše: »Franko II. biaše rodom iz Ražanca¹⁰⁰ u Dalmaciji kod Novog Slovinskog i predje 1549. na tršku (Trst) stolicu i pade za nekoliko mjeseci u sumnju krivovjersva te bude progan u tudjinu gdje je od tuge umro«¹⁰¹.

Slično i Bogović: »Po svojoj prilici bio je osumnjičen da prijanja uz protestantizam«. Ipak se ograđuje: »Koliko je u tome bilo istine, nije nam poznato«¹⁰². Puno je trezveniji Rački: »Praefuit ecclesiae Segniensi adhuc 1548., dein Tergestum translatus, tum in exilium missus obiit« – nema, dakle, spomena o nekoj sumnji hereze. Gams govori samo o premještanju u Trst. Eubel niječe taj premještaj (»Non translatus ad Tergestinam«).

Izgleda da ni Rački ni Sladović, a valjda ni Bogović, nisu uočili, (svakako nisu rabili), zapis senjskog kaptola u kojem stoji: »1548. 17. marča odpis Ferdinanda I. iz Augsburga u kojem nalaže Franku naměstniku (= vikar) senjskog biskupa u zatvoru držanog da upravlja

⁹⁶ Svi oni koji od Franjo Jožefića i Franjo Živkovića čine dvojicu, a to su: SLADOVIĆ, 102–103; GAMS, 389; OŠKČJ, 427 (F. Živković čak datiran uz godinu 1512.!). Eubel, iako navodi Gamsa u bilješci piše: »... unus idemque esse videtur« (HC III, 299 bilj. 5). Rački posve ispušta Ivana de Dominisa.

⁹⁷ Mile BOGOVIĆ SLUNJSKI, *Nemirni duh Franje Jožefića u Zvona* 23 (1985.) broj 2 (209) str. 5.

⁹⁸ SLADOVIĆ, 103.

⁹⁹ Evo cijelog teksta: »Georgius Xincomth de Observantia ad Ecclesiam Segniensem sive Senicensem in Slavonia sive Croatia, Provinciae Spalatensis, vacantem per obitum F. Francisci Xincom« (*Annales Minorum*. Florentiae 1932. Vol. XIX, 246 br. 33). Mjesto Živković sastavljač je pročitao jedanput Xincomth, drugi put Xincom. I Hrvati su nekoć Ž pisali X; mjesto *in* trebalo je čitati *iu* = *iv*; *co* = *ko*; *m* vjerojatno na zadnjem potezu bila je (izbljedjela) točka, prema tomu = *ui* = *vi*; *th* = *ch* = *č*. Dakle, Xincomth = Živković, a Xincom = Živkovi, tj. izostavljen je *ch* = *č*, nije važno slučajno ili namjerno, tj. da ga se uskladi talijanskom obliku: Zivcovi umjesto Živković.

¹⁰⁰ SLADOVIĆ, 103. Za »Franka Živkovića« vidi »rodom Senjanina« (102). Za Račkoga, rekosmo, bio je »oriundus Fluminis / rodom iz Rijčke. Nagađam da mu je otac Jožefić bio iz Ražanca, majka Živković iz Senja, a on rođen u Rijeci.

¹⁰¹ ISTI, 103.

¹⁰² *Zvona*, n. mj.

svim koli vremenitim toli crkvenim (tj. in materialibus et spiritualibus) dok se za biskupa naredilo bude i zapovêda svim i svakomu da pomenutog namêstnika spoznaju (tj. priznaju)«¹⁰³.

Iz ovog kratkog zapisa slijedi: 1) Jožefić je senjski biskup, a ne tršćanski; riječ je o zatvoru a ne o izgnanstvu, i to barem od veljače 1548., a ne tek od 1549. 2) Iako se ne navodi razlog, morao je biti političkog značaja, kao i ranije 1529.–33. i 1537.–41., a ne vjersko-dogmatskog; uostalom, car nije ispitivač pravovjerja. Kad bi mu netko i predbacio sumnju o biskupovu pravovjerju, morao ga je predati ovlaštenim istraživačelima pravovjerja – inkvizitorima; 3) Ferdinand nameće biskupskog vikara da upravlja biskupijom, a niti pita biskupa niti traži privolu Svete Stolice. Tako je postupio 1529. i 1537. Tako će bečki dvor postupiti i s Jožefićevim nasljednikom Jurjem Živkovićem; 4) Ne spominje se mjesto gdje je zatvoren. Možda je stvarno odveden u Trst, tobože da bude postavljen za tršćanskog biskupa (a premještaj nije u njegovoj kompetenciji!) i naknadno je proširena vijest da »... pade za nekoliko mjeseci u sumnju krivovjersva«. A onda je proširena daljnja vijest da je »prognan u tuđinu gdje je od tuge umro«, kako bi mu se zameo svaki trag.

Bogović piše: »O zadnjim Jožefićevim danima imamo u blagajničkoj knjizi 'Brašćine crkve sv. Marije u Grobniku' (1529.–1623.) ovu zanimljivu bilješku: Franjo Rizon (katkada se Jožefić naziva i tim prezimenom! Opaska M. B.) premješten je 1549. sa senjske na tršćansku biskupiju, ali je samo nekoliko mjeseci upravljao tom crkvom i biskupijom; naime, kad je na nj pala sumnja, mnogi ga napustiše a on bi prognan u Klanu i tamo, obuzet žalošću neslavno preminu 1551.«¹⁰⁴

Analizirajmo malo »ovu zanimljivu bilješku«, koliko je stvarno istinita. Prilično bogati tršćanski arhivi nisu ostavili nikakva traga povjesničarima tršćanske biskupije da bi Jožefić i samo jedan dan bio tršćanski biskup, a jednako tako ni vatikanski, tvrdi Eubel. Grobnički blagajnik bi bolje napravio da je pazio na točnost računa, a ne u blagajnički dnevnik upisivati »priče za djecu«. Mora da je bio svećenik: upotrebljava strogo crkvenu terminologiju (»... upravljao je tom crkvom i biskupijom«). Mora da se osobno nije slagao s biskupom, na političkom ili crkvenom području – svejedno, te s užitkom prihvaća nagurana vijest, pa zlurado ističe: »neslavno preminu«.

Jožefić se politički nije slagao s Ferdinandom i njegovim sumišljenicima (možda je kritizirao nebrigu za hrvatske zemlje koje su Turci nemilice pustošili i otimali?). To je sve. Morao je nestati poput tolikih koji su se usudili kritizirati dvor. Vijest da je preminuo 1551. mogla je biti bačena u javnost, a senjski biskup Jožefić je možda gnjilio negdje u tamnici ili konfinaciji sve do 1559., jer nasljednika dobiva 1560., 7. veljače. Stoga, umjesto da ga se naziva »Nemirni duh«, trebalo bi radije reći »Žrtva tuđinske podlosti«. To potvrđuje i sudbina njegova nasljednika Jurja Živkovića, franjevca reformne obitelji opslužitelja. O njemu sam opširno drugdje pisao¹⁰⁵, a ovdje samo za ilustraciju rečenoga.

¹⁰³ SLADOVIĆ, 174.

¹⁰⁴ Zvona, n. mj.

¹⁰⁵ *Croatia Christiana Periodica*, Zagreb, 10 (1986.) br. 18 str. 20–23.

Nasljednik je Franje Živkovića al. Jožefića, danom 7. 2. 1560., a 1570. dvor imenova Nikolu Brozovića (umro prije posvećenja). Juraj odlazi u Raetinium/Golubić kod Bihaća, vraća se u Senj 1577., a 1578. ga kralj htjede podrinuti Georgiusom Reitgertlerom, a kako ovaj nije prihvatio, 1579. postavlja Mihaela Piperkovića OFMObs., kojega papa Grgur XIII. potvrdi tek 16. 7. 1584., poslije smrti Jurja Živkovića. Nećemo valjda i Jurja Živkovića proglasiti »Nemirnim duhom«!

Još je jedan sin sv. Franje bio senjski biskup: Bonaventura Mancinellus OFMObs, 1587.–91., a nasljednik mu potvrđen 1593.

Sazetak

NIKOLA, senjski biskup: sigurno 1308.–1312.; možda 1292.–1333.

IVAN SCHRE(T)ZEMBERGER, 28. 7. 1383. No 12. 4. 1380. spominje se biskup *fra* Ivan, još nepotvrđen od pape. Ako je isti, što je vjerojatnije, potvrda je stigla prekasno, jer Toma nastupa ranije; ako su dva Ivana, onda Schre(t)zemberger nije ni ušao u posjed biskupije.

TOMA, spominje se 4. 4. 1383.; vjerojatno je još i 1384. Možda je upravljao biskupijom i 1404.–1411.

NIKOLA ZANCHANI, 1432. izabran od Frankopana; aktivan 1435., a vjerojatno sve do početka 1442. (Neizravan zaključak da je franjevac).

LJUDEVIT IZ PIRANA, 6. 8. 1436. Nije ušao; 18. 2. 1437. dobio Forli u Italiji.

ANDRIJA IZ DRAČA, 24. 7. 1443. – prije 14. 11. 1457. (kad je imenovan nasljednik).

MARKO IZ RIJEKE, 4. 7. 1461.–20. 7. 1463. (premješten u Knin).

PAVAO IZ BOSNE, 20. 12. 1465. do nasljednika (teško je utvrditi koliko je vremena upravljao biskupijom prije 1471.).

ANDRIJA CAMPANA IZ MODENE, 1. 12. 1486. do nasljednika 27. 9. 1497. Upravljao je biskupijom doista možda prvu godinu, a sigurno 4 posljednje.

FRANJO JOŽEFIĆ al. ŽIVKOVIĆ, 7. 1. 1521.–1559. (?) Zatvaran 1529.–1533.; 1537.–1541.; 1548. do smrti (1551., ako je proširena vijest istinita).

Sljedeća trojica su iz franjevačke opservantske obitelji.

JURAJ ŽIVKOVIĆ, 7. 2. 1560.–1584. (?) uz prijekide 1570.–77.; 1579. do smrti.

MIHAEL PIPERKOVIĆ, kralj ga je imenovao 16. 7. 1579., papa potvrdio 16. 7. 1584. do malo pred imenovanje nasljednika.

BONAVENTURA MACINELLI IZ AQUILE, 25. 5. 1587. do ? Nasljednik Antun de Dominis imenovan 1591., papa ga potvrdio 1. 10. 1593.

Završni osvrt

– Franjevački biskupi u Senju bili su brojniji nego što se mislilo¹⁰⁶.

¹⁰⁶ OŠKČJ, 427 spominje samo trojicu biskupa senjskih koji su bili franjevci. GAMS-u, 389 nedostaju samo trojica.

- U razdoblju od 1432. do 1591. biskupi nefranjevci pokrivaju tek oko 30 godina.
- Franjevački biskupi u Senju nastupaju brzo po osnutku njihova samostana u Senju (postoji sigurno 1272.), a velikodušno ga pomažu senjski knezovi Frankopani.
- Nakon što je samostan predan franjevačkom reformnom ogranku, franjevci konventualci imali su ipak još biskupa stranca Andriju iz Modene i Franju Jožefića koji je imao kuću u Senju.

Nadam se da će ovo izlaganje pripomoći konačnom oblikovanju kronotakse senjskih biskupa. Pokušao sam utvrditi franjevačke biskupe, jesu li bili zakonito potvrđeni, i one koji su postavljani od kralja ili knezova Frankopana te koliko su pojedinci doista upravljali biskupijom.

B) FRANJEVCI KONVENTUALCI KRBAVSKI BISKUPI

Budući da se krbavska biskupija, preko modruške, sjedinila sa senjskom, dodajem sljedeći prilog, jer je i u krbavskoj biskupiji bio priličan broj biskupa franjevaca. Neki od njih našoj javnosti nisu takvima ni registrirani; za neke jedva da se išta drugo zna osim njihova imena, a o trajanju njihova biskupstva da i ne govorimo. Veliki znanstveni simpozij, prigodom 800. obljetnice krbavske biskupije, svojim Zbornikom radova unio je mnogo svjetla u daleku prošlost te biskupije. To su bili oni »dragocjeni kamenčići ugrađeni u još nedovršenu sliku povijesti krbavske biskupije« – rekao je neumorni pokretač i organizator simpozija M. Bogović, ali je i nadodao da ih treba shvatiti »ne kao dostignuće nego kao solidno polazište za daljnji rad«¹⁰⁷. U tom smislu uzmite i ovaj prilog. Imao sam sreću da sam o nekim franjevačkim biskupima sâm naišao na korisne podatke, a za one koji su kraće ili duže bili u Engleskoj (tamo su bolje sačuvani srednjovjekovni arhivi) dobio sam mnoštvo podataka od subrata Michaela Robsona, profesora u Cambridgeu.

No, prije nego pristupim opisu pojedinih biskupa, neka mi je dopušteno odgovoriti na Bogovićeve izazov: »A što se tiče kaptola u Krbavi, on svakako nije postojao u vrijeme preseljenja na Modruš (1460.). Ja sam namjerno forsirao tezu da on uopće nije postojao, što je malo vjerojatno, da bi iz bogatog znanja nazočnih stručnjaka izvukao nepobitan dokaz njegove opstojnosti. Nitko s takvom zastavom nije izišao«¹⁰⁸. Mislim da je to učinio Eubel još daleke nam 1898. Naime, nakon što je donio bulu imenovanja za krbavskog biskupa Bonifacija iz Pise, datiranu 3. 6. 1332., Eubel u bilješci zapisuje: »In e(odem) m(odo) *capitulo* et *vassallis ecclesiae Corbaviensis*, clero et populo civitatis et dioeceseos Corbaviensis, archiepiscopo Spalatensi, Carolo regi Hungariae«¹⁰⁹. Nadam se da je ovom bilješkom odgovoreno na još nekoliko pitanja koja su bila obrađivana na simpoziju. Evo ih:

1 – *Postoji capitulum ecclesiae cathedralis* koji se službeno obavještava o imenovanju novoga biskupa. A to što nije bilo sudjelovanja tog kapitula u izboru, odnosno u postulaci-

¹⁰⁷ AAVV, *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*. Zbornik radova ... uredio Milc BOGOVIĆ, Zagreb-Rijeka, 1988., 325. Dalje: BOGOVIĆ.

¹⁰⁸ *N. dj.*, 323.

¹⁰⁹ *BF V*, 528 bilj. 2. Uostalom, zabilježio je isto i Theiner, a prenio T. Smičiklas u *CD IX*, 562, pače velikim slovima »*Capitulo Corbaviensis*«, samo pod pogriješnom godinom, 1331.

ji, papa u buli tumači: »... de provisione ipsius ecclesiae Corbaviensis ... de qua nullus praeter nos hac vice se intromittere potest ...«¹¹⁰. Papa je saznao prije za smrt prethodnog biskupa Petra, jer je ovaj preminuo u Engleskoj, pa je predusreo eventualni izbor od Kaptola.

2 – *Službeno sjedište biskupije*, određeno već na splitskoj sinodi 1185., i ovdje je *Corbaviensis*. Jasno je, biskup privremeno može biti smješten, pa i njegovi uredi, recimo u Mrsinjju.

3 – *Civitas Corbaviensis*. Opće je poznata praksa Svete Stolice da, osnivajući novu biskupiju, bira »locum consistentem, populosum, insignem, aptum et congruum, ad divini nominis laudem et gloriam ...«, ako već drugim naslovom nije grad, onda »plenitudine apostolicae potestatis in civitatem ereximus et civitatis vocabulo insignivimus ... ac in ipsa civitate fore constituendam ecclesiam cathedralem ...«¹¹¹.

Evo u hrv. prijevodu za Modruš: »... a spomenutom gradu Modrušu dajemo trajno naslov grada (civitas) te ... naređujemo da se biskupsko sjedište uz *uzdignutu crkvu* ... za sva vremena naziva modruškom«¹¹².

4 – *Archiepiscopo Spalatensi*.

Ovdje se moramo malo duže zadržati. Bogović je posvetio oveći stavak buli imenovanja Bonifacija za krbavskog biskupa, a krbavsku biskupiju uvrstio kao sufragansku gradeškog patrijarhata. Bonifacije je 1325. izabran i posvećen za sulcitsanskog biskupa (na Sardiniji), te je neko vrijeme i obavljao sve biskupske službe. No, Ivan XXII. je intervenirao, jer da je on zadržao sebi imenovanje novoga biskupa, što je i učinio. »Bonifacije se spremno pokorio toj papinoj odluci pa mu je papa obećao dati biskupiju koja u naredno vrijeme bude upražnjena na području gradeške metropolije« – slijedeći tekst bule, piše Bogović¹¹³.

Na žalost, moramo reći da je ovaj dio bule nesretno sročeno, da u javnost ne bude iznesen bitan razlog zbog kojeg je Bonifacije bio uklonjen sa sulcitsanske katedre. Rezerviranost imenovanja novog biskupa papi bila je dobro pokrivena da ne dođe do »škandala«: Bonifacije je bio nezakonito dijete, a to valjda nije priopćio kanoničkom zboru koji ga je jednoglasno izabrao za biskupa u Sulciju. Bonifacije se pokorio odredbi da bude »episcopus nullius ecclesiae« i unaprijed je živio na dvoru Ivana XXII. u Avignonu. Bio je izgledna života pa je nakon sedam godina ponizno zamolio papu da ga odriješi od iregularnosti. Papa je zaista

¹¹⁰ BF V, 528 br. 981; CD IX, 561.

¹¹¹ To su npr. riječi iz bule utemeljenja biskupije sibenske/Syba, danom 22. 5. 1349. (BF VI, 228 br. 503). Ovo se nije činilo jedino za biskupije misijskog tipa s pokrajinskim naslovom, kao što su bile kod nas »hrvatska«, »krajinska«, a o kojima sam pisao u ovoj reviji br. 17 i 18. – Bogović (*n. dj.*, 51 bilj. 35) nije čuo biskupiju »Croaccensis« o kojoj sam pisao, no na temelju jednog samo, zapravo zadnjeg sjedišta biskupa Franje. Serije manje ili više pogodnih biskupa nalazimo u *Hierarchia Catholica* (I, 216; II, 140; III, 181), a postojanje te biskupije dokazuje čak raniji popis kancelarije Ivana XXII. (1316.–34.): »... Croaccensis, alias Croatensis ... Corbaviensis al. Krbauensis – Tinicensis alias Tinensis ...« (CD VIII, 442). Različita je, dakle, i od krbavske i od kninske s kojom ju je – svjesno ili nesvjesno – miješao Farlati. Da pokoji moj zaključak može doći u sumnju, ne osporavam, ali postojanje te biskupije, eto, potvrđuju papinske kancelarije. Bogović zaključuje: »Istina da u prošlosti krbavske biskupije postoje mnoge praznine, ali ne vidimo da je neke od njih Žugaj popunio« (*n. mj.*). Ta, nije to ni svrha mog citiranog rada! Nisam obrađivao krbavsku biskupiju!

¹¹² BOGOVIĆ, 67.

¹¹³ BOGOVIĆ, 61.

očinski postupio s moliteljem, jer da je divnim krepostima iskupio »defectum natalium, quem tuorum levitate parentum«, naime »de coniugato genitus et coniugata« te mu dopušta da smije prihvatiti izbor ili postulaciju u bilo kojoj biskupiji (gradeški se patrijarhat uopće ne spominje). Ovo odrješenje izdano je 15. 5. 1332., dakle samo 19 dana prije bule za krbavskog biskupa. Objavio ga je Eubel¹¹⁴, pa je onda iz bule imenovanja izostavio cijeli pasus o tobožnjem čekanju na slobodno mjesto u nekoj od šest biskupija gradeškog patrijarhata¹¹⁵, kao i one inkriminirane riječi »quae (tj. ecclesia Corbaviensis) de dicta provincia (tj. Gradensi) existit«. Eubel je dobro znao i nabrojio (HC I, 541.) sve sufragane gradeškog patrijarhata; a morao je to učiniti i zbog zaključnog kodicila dostave Splitskoj metropoliji, jer se dostavlja »*Archiepiscopo Spalatensi*«, a ne »*Gradensi*«.

Bogović veli da »splitski nadbiskup nije izričito za to protestirao«. No, mogao se protest zagubiti kao toliki spisi onih vremena. Ali moglo se dogoditi da je naslovnicima dostavljena skraćena bula (recimo tipa kod Eubela), ili pak da je priključeno privatno objašnjenje zašto se tako postupilo u buli čitanoj kod ustoličenja, za javnost.

Nakon ovih uvodnih riječi prijedimo na opis pojedinih krbavskih biskupa iz franjevačkog reda.

ILIJA al. FELIKS IZ MONTEFIOREA

Iliju kao krbavskog biskupa nema Farlati, pa onda ni Sladović, ni Gams, a ni Eubel koji za to razdoblje preuzima biskupe od Gamsa. Naime, do Ivana XXII. (1316.–1334.) rezidencijalne biskupe, redovito, bira kanonički zbor / Kaptol, a potvrđuje i imenuje metropolit. Stoga u Vatikanskom arhivu do tog vremena ponajčešće nema tragova tih imenovanja¹¹⁶. Kod nas je Rački prvi upozorio da je Ilija bio krbavski biskup 1308., kad je pred kardinalom Gentileom, legatom Svete Stolice, raspravljao o crkvenim pitanjima¹¹⁷, ali ništa ne veli odakle je Ilija podrijetlom ni je li redovnik. Te podatke, kao i o vremenu biskupskog posvećenja, doznajemo iz kamenih natpisa sačuvanih u crkvi franjevaca konventualaca u Montefioreu: »MCCCX Dominus Gentilis de Monteflorum Cardinalis Ordinis Minorum tempore Bonifacii Papae VIII titulo S. Martini in Montibus«, pa malo niže: »Fater Gentilis cum duobus Episcopis fratre Felice Episcopo Goboniensi, et Fratres Thoma Episcopo Virgulensi«¹¹⁸. Čini se da je to nadgrobni spomenik kardinalove majke koji su zajednički postavila nabrojena trojica; možda su braća ili barem bliski rođaci. Na drugoj spomen-ploči u koru, ali mlađeg datuma, čitamo: »Fr. Elias Episcopus Gobonensis de Monteflorum

¹¹⁴ BF V, 526s br. 978.

¹¹⁵ U međuvremenu čak 4 su bile slobodne! Usp. HC I, 164 (Caorle); 171 (Castello); 191 (Asolo); 487 (Torcello).

¹¹⁶ Do protivnog dokaza pretpostavljam da je Ilija postao krbavskim biskupom na tada uobičajen način, izborom kaptola i imenovanjem splitskog metropolita. Ništa čudno. Bilo je puno fratara s druge jadranske obale u našoj provinciji, biskupa i nebiskupa, provincijala među kojima slavni Jeronim Masci (1260.–72.), zatim general reda, pa kardinal i na posljedku papa Nikola IV. (1288.–92.), iz Ilijinih stranâ, Marche.

¹¹⁷ Franjo RAČKI, *Schematismus cleri dioecesium Segniensis et Modrušiensis seu Corbaviensis*. Segniae, 1916., 29 br. 5. Dalje: *Schematismus*.

¹¹⁸ *Miscellanea Francescana* 35 (1935.) 42.

Ordinis Minorum tempore Bonifacii Papae VIII creatus fuit«, pa nastavlja s Tomom¹¹⁹, a završava s kardinalom Gentileom, navodeći i godinu njegove smrti, 1312.

Držim da ne treba dvojiti o identičnosti osobe fra Feliksa i fra Ilije; valjda je imao dva imena. Krbavskim biskupom postao je za vrijeme Bonifacija VIII. (1295.–1303.), ali se ne veli da bi ga papa Bonifacije imenovao. Fra Gentile je imenovan kardinalom 2. 3. 1300.¹²⁰

Kako dugo je Ilija-Feliks bio krbavski biskup? Početak je zagaraniran rečenim napisom u Montefioreu, za vrijeme Bonifacija VIII. Ovaj je preminuo noću između 11. i 12. listopada 1303. Nije mogao prije 1300., jer je tada bio krbavski biskup Mičislav¹²¹. Prema tome, Ilija je postao krbavski biskup između 1301. i 1303., ili kako se obično bilježi »oko 1302.«. Kako dugo? Sigurno je živ i raspravlja u Budimu 1308., pače podiže spomenik u Montefioreu 1310. i živ je još 1312. Za nasljednika mu doznajemo 1316., kako ćemo vidjeti kod biskupa Petra. Dakle, umro je između 1312. i 1316.

PETAR IZ BOLOGNE

Slijedeći Farlatija, Gams – pa za njim Eubel i Sladović pišu da je Petar (bez oznake podrijetla) bio krbavski biskup od »oko 1300« do 1332. te da je preminuo u Engleskoj. A i Bogović kratko piše: »Za slijedećeg poznatog biskupa znamo samo da je umro u Engleskoj i da mu je ime Petar«¹²², dopuštajući tako da je između Ilije, 1308., i Petra mogao biti još koji nepoznati biskup. Sladović pak opisuje kako je Petar živio za kralja Roberta (1301.–1342.) koji je nesmiljeno grabio iz biskupijskih dobara¹²³. Rački pak, a slijedi ga *OŠKČJ*¹²⁴ stavlja Petra prije Ilije, prema tome prije 1308. Treba zahvaliti Mihaelu Robsonu koji je 1993. na 30 stranica objavio mnoštvo dragocjenih, dosad nepoznatih, podataka o Petru¹²⁵.

Evo glavnijih podataka: Petar se rodio u Crespellanu kod Bologne oko 1260. te je oko 1278. ušao u bolognsku provinciju. Spominje se u sakristiji naše bolognske crkve 31. 8. 1284.; 8. 6. 1289. je u Ravenni; 1291. u Bologni; 5. 7. 1294. u Modeni. Ređen je za svećenika oko 1285. U Modeni je lektor svetog bogoslovlja, 4. 12. 1316. s papinskim pismima za pet francuskih biskupija, a za izvršenje njihovo tražio se biskupski red.

No, njegovo životno djelovanje počinje 17. 5. 1317., kad ga papa šalje s dvojicom kardinala da izmire škotskog kralja Roberta Brucea i engleskog Eduarda II. Otada pa do nekoliko dana prije smrti Petar će djelovati kao neumorni »leteći« biskup po biskupijama York, London, Winchester, Linkoln i Canterbury, zadržavajući se po samostanima svojih fratara

¹¹⁹ Toma je papinskom odlukom postavljen za krčkog biskupa 13. 8. 1302., nakon što je prethodnik Matej, franjevac, preminuo u Rimu tih dana (*HC I*, 518; *BFEp*, 222 br. 2192). A i Matejcv prethodnik u Krku bio je fra Lambert kojega je za biskupa ondje postavio zemljak Nikola IV.

¹²⁰ *HC I*, 13, prethodno učeni i utjecajni profesor rimske kurije.

¹²¹ BOGOVIĆ, *n. dj.*, 60. Za potvrdu navodi: *Codex diplomaticus arpadianus continuatus*. V, str. 266.

¹²² *N. mj.*

¹²³ SLADOVIĆ, 135.

¹²⁴ *Schematismus*, 29; *OŠKČJ*, 427.

¹²⁵ Michael ROBSON, *Peter of Bologna (c. 1260–1332) Franciscan Bishop of Corbavia* u *Collectanea Franciscana* Roma 63 (1993.) 5–35.

u tim i drugim gradovima. Sudjeluje u konsekracijama biskupa, obavlja brojna svećenička ređenja, ustoličuje opate, posvećuje crkve, oltare, kaleže; blagoslivlje zvona, crkveno ruho, itd.; privremeno upravlja biskupijama Londona, Winchestera i Canturburya za njihovih »sedis vacantiae«. Robson spominje da je sačuvan i njegov biskupski pečat¹²⁶, inače vrlo rijedak slučaj franjevačkih pomoćnih biskupa u Engleskoj prije Reforme.

Kada je umro Petar? U Regestu naših fratara u Londonu veli se u siječnju, a dan je nečistljiv¹²⁷, dok u Nekrologiju priorata katedrale u Cambridgeu stoji 19. siječnja¹²⁸. Valjda ga je prior dao unijeti kao njihova zaslužnog dobročinitelja. Annales Paulini spominju da je preminuo na dan sv. Wulfstana u Londonu kod »Greyfriars«, kojima je pripadao »vir excellentissime vite et omni bonitate repletus ...« (*Kronika kraljeva Eduarda I. i II.*).

Zahvaljujući sačuvanim engleskim arhivima i objavljenim kolekcijama arhivskih spisa, Robson je hvalevrijedno i iscrpno opisao krbavskog biskupa Petra. Tako obilno dokumentirano djelovanje rijetko da će imati koji drugi biskup naših biskupija onog vremena. Moram ipak upozoriti na Robsonov nedostatak što se tiče Petrova života od »oko 1300« do barem 1310. Robson se, naime, oslonio na podatak u *Hierarchia Catholica* (Eubel prenio od Gamsa i citira ga) da je Petar bio krbavski biskup od »oko 1300« do 1332. Vidjeli smo pak gore da je Petrov prethodnik Ilija iz Montefiorea bio krbavski biskup, živ sigurno još 1310. Nadalje – držim vrlo vjerojatnim – da je krbavski biskup Petar iz Bologne upravo onaj svjedok »frater Petrus de Bononia ... ordinis Minorum« u Zadru 23. 7. 1308., pred kardinalom legatom Gentileom¹²⁹. Kao mlad i učen redovnik možda je bio profesor teologije u Zadru kao što je to bio u svojoj, bolognskoj provinciji. A takvi redovnici često su bili traženi korizmeni propovjednici, pogotovo u sjedištima biskupija. Nije isključeno da je na taj način mogao biti poznat i krbavskom Kaptolu, pa su ga mogli, nakon smrti njegova subrata Ilije, izabrati za biskupa. Možda je i kard. Gentile za svojeg boravka u zadarskom samostanu 1308. uočio darove Božje u Petru, pa ga je mogao preporučiti papinskoj kuriji za korisna djelatnika.

Iz preobilja podataka o neumornim djelatnostima Petrovim u raznim engleskim biskupijama od 1318. do smrti, moramo, na žalost, zaključiti da mu je ostajalo vrlo malo vremena da navrati u svoju krbavsku biskupiju. Bilo bi bolje – na žalost nije jedini slučaj – da je ostao bez arhivskih zemaljskih uspomena, posvećujući se potrebama svoje biskupije, vjernika i klera. Druga stvar je kad je riječ o nekoj samo titularnoj biskupiji; mislim da krbavska biskupija to nije bila, ali po svemu sudeći, biskupi su se ponašali kao da jest. Nije poznato tko mu je bio generalni vikar; vjerojatno koji fratar, možda iz Zadra ili Senja.

¹²⁶ Riječ je zapravo o Petrovu pismu Westminsterском opatu od 10 list. 1318.; o pismu je visio uobičajeni otisak pečata u vosku; na žalost je oštećen a »has two figures on one side and a scene from Revelation on the other«. Inatpis, uokolo, na žalost je nečitljiv, veli Robson (*Collectanea Franc.*, 24).

– Opis pečata krbavskog biskupa Nikole »in forma tabernaculi« dao je Petar Runje (v. kod BOGOVIĆ, 63s bilj. 106). Da možda u oba slučaja nije riječ o pečatu biskupije?

¹²⁷ »... in archu australi jacet venerabilis Pater frater minor Petrus Bononiensis, quondam episcopus Corboniensis in Hungaria et suffraganeus episcopi London: qui obiit ... die mensis Januarii Anno domini 1331« / građanska godina do Navještenja, 25. ožujka, je 1332. (str. 27).

¹²⁸ »Obierat bone memorie Petrus Corbaviensis episcopus de ordine fratrum minorum« (*n. mj.*).

¹²⁹ *CD VIII*, 188 br. 169.

Ipak, ne smijemo generalizirati osuđujući izbivanje pojedinog biskupa izvan vlastite biskupije. Često su Kaptoli bili protivni dolasku biskupa koji im je »nametnut«; a još češće vladari, viši i niži, nisu trpjeli biskupa koji im nije povlađivao, ili pak kad papa ne bi prihvatio potvrditi za biskupa osobu koju su oni preporučivali. Ovih i sličnih slučajeva bilo je napretek upravo u senjskoj, a i krbavskoj biskupiji, kako ćemo to vidjeti, od 1339. do 1373.

BONIFACIJE IZ PISE

Nakon smrti biskupa Petra¹³⁰ Ivan XXII., 3. 6. 1332., imenova za krbavskog biskupa Bonifacija iz Pise. O tom imenovanju već sam u uvodu opširno iznio svoje gledište s obzirom na bulu imenovanja. Ovdje samo o onome što se izravno tiče samog Bonifacija. Njega je kanonički zbor Sulcija (danas Iglesias), na Sardiniji, jednoglasno izabrao sebi za biskupa. Prema tadašnjoj praksi, nadbiskup Cagliarija, Joannellus, potvrdio je izbor i Bonifacije je posvećen za biskupa. Neko vrijeme je i upravljao biskupijom. No, najednom je papa Ivan XXII. nastupio, jer da je on već prethodno sebi rezervirao postavljanje novoga biskupa u Sulciju, te 24. 4. 1325. postavlja ondje biskupom Anđela Portasolea OP. Bonifacije tad odlazi u Avignon, na papinski dvor gdje boravi do 1332. Ondje nalazi i novoimenovanog sulcijskog biskupa Anđela koji zbog ratnih neprilika nije mogao u biskupiju¹³¹, a obavljao je službu papinskog ispovjednika. Bonifacijev boravak u Avignonu potvrđuju zapisi oprosta koje je podjeljivalo skupno više biskupa. Ono što je vrlo interesantno je da je upisan »Bonifatius Sulcitanus episcopus«, tako 12. 1. 1328. i 7. 6. i. g. No još je zanimljivije, kad u istoj skupini dolazi upisan »Angelus Sulcitanensis, domini papae penitentiarius« i »Bonifatius Sulcitanus«, kao 14. 9. 1329. i 15. 5. 1330. Dolazi još 15. 1. 1330. te 20. 4. 1330. kao »Bonifacius Sulcitani episcopus«.

Nakon što je 3. 6. 1332. imenovan krbavskim biskupom, 24. 10. 1332., »propter paupertatem«, oslobođen je naplate uobičajene takse¹³². No, već 16. 11. 1332. ponovno je u Avignonu, među djeliteljima oprosta, sada »Bonifacius Corbaviensis«; jednako 23. 4. 1333. Nešto kasnije, 17. 8. 1333. u Modrušu »ugostio je on kralja Roberta ponajsvetčanije« piše Sladović pa nadodaje: »Je li Bonifacio dvore na Udbini zidao ne zna se, nu da su iza njega obstojali jest stalno, ali je još i druge dvore imao u Modruši, tada velikoj varoši ...«¹³³.

¹³⁰ »obitu bonae memoriae Petri episcopi Corbaviensis« (BF V br. 981; CD IX, 561).

¹³¹ Mogao je biti privremeni razlog. Teško je vjerovati da je takvo stanje potrajalo pet godina.

¹³² HC I, 208 bilj. 3. Taksa za krbavsku biskupiju, prema HC, bila bi 33 i 1/3 fl. Mora da je to bila u kasnija vremena. Za vrijeme Ivana XXII. (1316.–1334.) bila je 133 (je li Eubelu ispao l « ispred 33?», kako rezultira preneseno u CD VIII, 442s., i bila bi jedna od boljih u splitskoj metropoliji. Tako je Skradinska biskupija imala 100 fl., Trogirska 84, senjska 50, a hvarska čak samo 34 fl. Kninska pak i šibenska samo 17 fl. više, tj. 150, a metropolitanska Splitska 200. Vjerojatno je Bonifacije, nakon što je osobno vidio stanje u biskupiji, obrazložio u papinskoj kancelariji te već i zbog svojih dugogodišnjih veza u Avignonu lako postignuo oprost od takse.

¹³³ SLADOVIĆ, 136. BOGOVIĆ, 61 bilj. 91. kao da sumnja u ispravnost Sladovićevih tvrdnji: »Nije razvidno na temelju čega on to tvrdi«. Moramo ipak znati da je Sladović živio u vrijeme kad nisu još vladali današnji kriteriji metodologije citiranja spisa itd. Ako stavljamo Sladovića u sumnju ovdje, moramo staviti u sumnju i cijelo njegovo djelo. Da ima slabijih točaka, pa i pogriješaka, dopustivo je, a tko ih nema!

Dana 28. 3. 1338. te u subotu prije Duhova Bonifacije obavlja ređenja u engleskom Durhamu. Iste godine Henrik, biskup u Lincolnu, ovlašćuje Bonifacija da posveti 20 pomičnih oltara, a 28. 3. 1340. dobiva široke ovlasti u biskupiji York: dijeliti Potvrdu, posvećivati crkve, oltare, kaleže i patene; blagoslivljati crkveno ruho, itd. posljednji sačuvani podatak o Bonifaciju je ređenje u Durhamu u Duhovskom tjednu 1341.¹³⁴

Izgleda, prema izloženome, da je Bonifacije boravio u krbavskoj biskupiji nekih pet godina, tj. do 1338. Je li se pred odlazak u Englesku zahvalio na upravi biskupije ili se udaljio kao nepoćudan kralju, ne znamo. Potpisuje se i dalje »Corbaviensis episcopus«, no to je činio i sa »Sulcitanus«. Činjenica svakako stoji da se krbavski biskup Franjo 1339. sporio sa zagrebačkim Kaptolom zbog nekih posjeda¹³⁵. Franjo je kratko vrijeme upravljao biskupijom, jer se već početkom 1341. pojavljuje Radoslav, o kojemu malo kasnije. U svakom slučaju, još i tada u Engleskoj živi krbavski biskup Bonifacije iz Pise. Moja slutnja je da je Bonifacije preminuo tek krajem 1348. ili čak prvih dana 1349. To zaključujem na temelju imenovanja Klementa VI. za krbavskog biskupa Lupusa / Vuka (?). Budući da papa nije potvrdio Radoslava, čekao je preminuće Bonifacija da imenuje Lupusa. Slično odugovlačenje bilo je i u senjskoj biskupiji s Franjom Jožefićem, kako smo već vidjeli.

RADOSLAV BRIBIRAC

Kao krbavski biskup Radoslav dolazi prvi put 24. 2. 1341., kad dopuštenjem fra Silvestra, provincijala Sklavonske/hrvatske provincije, u Zadru, kao nasljednik dobara svojeg pokojnog brata Grgura, ta dobra i eventualno druga koja bi mu na bilo koji način mogla pristići, predaje pismeno prokuratorima franjevačkog samostana sv. Marije u Bribiru – gdje je zacijelo i on sam počeo svoj redovnički život. Bilježnik ga naziva: »Reverendus pater dominus frater Radoslauus ordinis fratrum Minorum electus Corbauiensis episcopus«¹³⁶. Veli se »electus« tj. izabrani. Tko ga je izabrao? Do protivnog dokaza, kanonički zbor krbavske biskupije¹³⁷. Drugi put, podjeljujući u Senju, 27. 6. 1341., oprost od 40 dana onima koji budu pomagali crkvama sv. Mihovila ili sv. Marije u Ostrovici, on sam se naziva »Frater Radoslauus dei gratia Corbaviensis episcopus«¹³⁸. Dakle, ne samo electus već sada zacijelo i posvećen. Tko ga je imenovao? Svakako nije »apostolicae Sedis gratia«, ta u Engleskoj je još živ krbavski biskup Bonifacije iz Pise, kako vidjesmo, za Duhove te iste godine. Držim da je Radoslava progurao kralj Karlo Robert Anžuvinc kojega su knezovi Bribirci, Pavao, doveli na hrvatskomađarsko prijestolje, pa se htio njima odužiti i

¹³⁴ Za mnogobrojne podatke o Bonifacijevu boravku u Avignonu i u Engleskoj zahvaljujem dobroti subrata Michaela Robsona, profesora u Cambridgeu; njegov rad o Bonifaciju iz Pise, krbavskom biskupu, imao bi uskoro biti objavljen u *Miscellanea Francescana*. Ja se pak ispričavam, već i zbog prostora, što ne navodim pojedinačno vrela koja je on savjesno pribilježio – na devet stranica – za svaki podatak.

¹³⁵ BAKOVIĆ, 61 bilj. 91a pronašao je krbavskog biskupa Franju u Kaptolskom arhivu u Zagrebu: *Acta capituli antiqua*, sv. 13 br. 103 f. 250.

¹³⁶ CD X, 602. Otac mu se također zvao Radoslav: »... filii condam comitis Radoslavi« (str. 601).

¹³⁷ Uz već rečeno u Uvodu, držim da je i ovaj izričaj važan u dokazivanju da je zaista postojao krbavski Kaptol kanonika.

¹³⁸ CD X, 628. BOGOVIĆ, 61: »21. 6. 1341. već je posvećen i potvrđen«. Od Svete Stolice ne.

na ovaj način; a njegov sin Ljudevit Veliki, u neprijateljstvu sa Svetom Stolicom, nastavio je podupirati Radoslava¹³⁹ i, po mojem mišljenju, zapriječio je ulazak od papa imenovanim biskupima: Lupu / Vuku (?) 1349., pa Mauru 1351., te Petru 1361.¹⁴⁰ Doista Rački u svojoj seriji krbavskih biskupa ne navodi nijednoga od te trojice¹⁴¹.

Radoslav se spominje na Splitskoj sinodi, 5. 10. 1344., na koju je poslao svojeg zastupnika fra Nikolu¹⁴². Godine 1348. vodio je spor sa zagrebačkim Kaptolom zbog desetine u pograničnim krajevima dviju biskupija. No, kako se nije pojavio na raspravi, ni osobno ni preko posrednika, ban Nikola dosudio je pravdu zagrebačkom Kaptolu jer je ovaj, uostalom, dokazao poveljama da na tom području provodi svoje pravo¹⁴³. »Nakon toga – piše Bogović – nema mu spomena do 1358.«¹⁴⁴. Da budemo precizniji, spominje se tek 19. 3. 1359.: »... Radozlaos Corbaviensi«¹⁴⁵. No, valja naglasiti da se ne spominje ni krbavska biskupija u kraljevskim poveljama, pače izostavljene su gotovo sve biskupije ispod Save, osim splitske, a od 5. 12. 1351. i kninske¹⁴⁶. Ispravno bi, prema tome, bilo reći: Nakon toga do 1358. nema spomena krbavske biskupije kao uostalom ni mnogih drugih ispod Save; a ne: nema mu (tj. Radoslavu) spomena do 1358.¹⁴⁷

U 1359. godini spominje se »Radozlaus« i »Rodozlaus« krbavski biskup sedam puta¹⁴⁸ te dva puta u 1360., i to 21. ožujka: »Radozlaos Corbauensi ...« te posljednji put 17. 11. 1360.: »Rodoslao Corbauensi ...«¹⁴⁹. A već 28. 11. 1360. je zabilježeno: »... et Corbauensi sedibus vacantibus ...«¹⁵⁰. Dakle, negdje u studenom 1360. morao je preminuti Radoslav, kad je vijest do kraljevske kancelarije stigla svakako između 17. i 28. studenoga. Rački piše: »1361. /Radoslaus/ etiam sub nomine Ladislai commemoratur«¹⁵¹. Nisam naišao na Ladislava. Bogović ne veli je li o njemu negdje u spisima pročitao, izgledalo bi da jest: »Rado-

¹³⁹ SLADOVIĆ, 137 – piše: »Ludovik bijaše veliki neprijatelj pape Klementa VI. i stojeći u prokletstvu obéaše s neprijatelji papini ...«.

– Protiv pljačkaša i sl. Ljudevit je 24. 4. 1371. i bibrirski samostan »in nostram receperimus proteccionem et tutela specialem ...« (CD XIV, 324 br. 242).

¹⁴⁰ HC I, 208. – Nakon što je nabrojio gornju trojicu, BOGOVIĆ, 62 piše: »Budući da se Radoslav spominje samo u poveljama domaće provenijencije, a Vuka i Mavra je papa imenovao, možda se radi o nesporazumu između kraljevskog dvora i Rimске kurije. U popisu dostojanstvenika, koji je vodila Ugarska dvorska kancelarija (*Liber dignitariorum* str. 286), ova dvojica se uopće ne spominju, a papinska kancelarija (usp. HC I, 208) ne registrira Radoslava«. Odgovor vidi u tekstu.

¹⁴¹ *Schematismus* ..., 29 br. 7.

¹⁴² CD XI, 133.

¹⁴³ CD XI, 486s.

¹⁴⁴ BOGOVIĆ, 61.

¹⁴⁵ CD XII, 558.

¹⁴⁶ *N. dj.*, 52.

¹⁴⁷ BOGOVIĆ, 62 bilj. 100: »... u kraljevskim se diplomama od 1348. do 1359. ne spominju krbavski biskupi, kao ni senjski ni ninski, ali se spominju skradinski, hvarski i makarski (usp. CD XII, 505)«. Spominje se i ninski (Demetrije) te trogirski i šibenski. No, to je nakon toliko godina, u petnaestak povelja od 1351.–1358., a već 3. 9. 1358. ne spominju se splitska, hvarska, ninska, kninska, krbavska i senjska (CD XII, 512).

¹⁴⁸ CD XII, 558; 566; 569; 605; 613; 622; 625.

¹⁴⁹ CD XIII, 16; 64.

¹⁵⁰ CD XIII, 71.

¹⁵¹ *Schematismus* ..., 29 br. 7.

slav se ponovno javlja 1358., ali katkada i pod imenom Ladislav«, a onda nastavlja: »Ostaje nejasno da li se radi o istoj osobi«¹⁵². Bogović ipak ne navodi nikakva spisa u kojem bi bio zapisan Ladislav. Kad bi ipak postojao kakav zapis s tim imenom do 17. 11. 1360., bio bi to onda Radoslav-Ladislav. Za Sladovića je Vladislav različit od Radoslava i »... vladaše u Krbavi Vladislav 1360–1367«¹⁵³. No ni u tom razdoblju ne nalazim mu spomena. Ako je postojao, bilo s kojeg naslova, onda nije isti s Radoslavom. Kompromisno rješenje, barem što se tiče Račkoga s godinom 1361., bilo bi lako dopustivo čitanje kojeg dokumenta u razdoblju od 1. 1. do 24. 3. 1360. kao 1361., što je normalno prema firentinskom načinu »ab Incarnatione«, no valja biti ipak oprezan u svezi s godinom papinskog krunjenja (ne izbora!), odnosno, godinom kraljevanja, ako je ona upisana.

Bilo bi zanimljivo znati je li Inocent VI. imenovao Petra zvanog Colda OP nakon neposredne smrti prethodnika Maura, koji nije ušao u posjed krbavske biskupije, ili je papa čekao da umre Radoslav. Naime, datumi su blizu: Radoslav je umro u studenome 1360., a Petar je imenovan »obitu Mauri« 15. 2. 1361.¹⁵⁴ No, kralj je i dalje ostao neumoljiv, pa čak i na iskazano žaljenje Grgura XI., što već davno imenovani krbavski biskup Petar nije ušao u posjed biskupije. Ući će tek u siječnju 1373.¹⁵⁵, a do tada će se u kraljevskim poveljama stalno ponavljati »... Corbaviensi sede vacante«.

VALENTIN

Da je fra Valentin bio krbavski biskup svjedoči povelja kralja Ljudevita I. od 6. 3. 1371. Njome kralj dosuđuje rapskom biskupu Grizogonu da on unaprijed ubire desetinu u Lici i Lužanima, gdje je ranije bila ubirana »per condam venerabilem virum dominum fratrem Valentinum, ecclesiae Corbaviensis electum«¹⁵⁶. Iz teksta razumijemo da je Valentin već preminuo (»condam« / nekoć) te da je bio samo »electus« / izabrani, tj. od Kaptola, a kako postavljen – reći će nam Sladović: »Ovo razdoblje počimljem s Valentinom reda sv. Franje biskupom krbavskim, imenovanim od kralja Ludovika (1342–1382) ...«¹⁵⁷

Valentin je, dakle, umro prije 6. 3. 1371. Kad je pak izabran/imenovan? Farlati – Coleti stavljaju ga kao nasljednika biskupa Maura¹⁵⁸, a Gams čak, doduše s upitnikom, poistovjećuje ga s Maurom: »1351 23. III. provisus Maurus (Valentinus?)«¹⁵⁹. Bogović je vrlo neodređen; jedino mu je sigurno da je 1371. među preminulima¹⁶⁰. Rački, ispuštajući svaki

¹⁵² BOGOVIĆ, 62.

¹⁵³ SLADOVIĆ, 138., a na str. 137: »Kad je Radoslav umro ne znam«.

¹⁵⁴ HC I, 208. Ovo je najjasniji dokaz da Sveta Stolica nikad nije potvrdila Radoslava za krbavskog biskupa, pa ni posmrtno. Možda je i to povrijedilo kralja Ljudevita te je Petra počeo uvoditi u povelje tek 1373.

¹⁵⁵ BOGOVIĆ, 62.

¹⁵⁶ CD XIV, 309s br. 226s.

¹⁵⁷ SLADOVIĆ, 137.

¹⁵⁸ *Illyricum Sacrum* IV, 121 (COLETI: *Accensionnes et correctionnes ...* u izdanju Franc Bulića, kao dodatak reviji *Bolletino di archeologia e storia dalmata*. Split, 1902., 170.

¹⁵⁹ GAMS, 399.

¹⁶⁰ BOGOVIĆ, 62 piše: »Budući da se Radoslav spominje samo u poveljama domaće provenijencije, a Vuka i Mavra je papa imenovao ... Ugarska dvorska kancelarija uopće ne spominje ovu dvojicu, papinska pak ne spominje Radoslava. Tu negdje treba naći mjesto za izabranog biskupa Valentina, koji se u kraljevskoj diplomi

spomen biskupâ koje su pape postavljali (1349. Lupus; 1351. Maurus; 1361. Petrus), nakon smrti Radoslava, 7. biskup, ima »sedis vacantiam« do 1370., a onda: »8. Valentinus, notus ex litteris regis Ludovici a. 1371. in quibus jam defunctus, et 'quondam electus' dicitur«¹⁶¹. Ipak, ništa se ne kaže kad bi eventualno postao biskupom i koliko dugo bi to bio.

Sladović pak, nakon što je rekao da se Valentin parničio s rapskim biskupom Grizogonom za desetinu u Lici i Bužanima, ne znajući u koje vrijeme je Grizogon bio rapski biskup, piše: »Valentin preminu oko 1354. pa za njim slêdi Mavroa«¹⁶². No Grizogon je bio rapski biskup 1363.–1372.¹⁶³ Sporenja, dakle, nije moglo biti prije 1363. Hoško citira Sladovića, ali ne spominje Valentinovu smrt. Pače bi se moglo shvatiti (što je protivno dokumentu) da je 6. 3. 1371. još živ: »Kralj je najprije presudio njemu u korist, a u ponovljenoj parnici je 1371. presudio u korist biskupa u Rabu«¹⁶⁴. No u Résuméu Hoško je jasan: »... et Valentin (1351–54 ou 1359)«¹⁶⁵.

Ne znam je li dobro nagađati na temelju izrazâ u poveljama kralja Ljudevita. Od smrti Radoslava, u studenom 1360. do 27. srpnja 1369. u nabranjanju biskupa, za krbavsku 22 puta dolazi »Corbaviensi sede vacante«, a 22. 2. 1370. i 21. 1. 1371. spomen krbavske biskupije je ispušten¹⁶⁶. Je li onda Valentin bio »electus« tamo negdje poslije 27. srpnja 1369., a preminuo prije 22. 2. 1370.?

Nakon Valentinove smrti izgleda da se konačno Ljudevit počeo malo smirivati prema Svetoj Stolici. 30. 1. 1371. Grgur XI. piše kralju da konačno prihvati Petra za krbavskog biskupa koji je imenovan već pred 10 godina. I doista, u kraljevskom dokumentu od siječnja 1373. krbavski biskup je Petar¹⁶⁷.

FRANJO

Neki ga nazivaju Modrušanin i prezimenom Stipković¹⁶⁸. Prezimena mu u spisima onog vremena nisam našao, a ni kod senjskih povjesničara Sladovića i Račkoga. Slično je i s oznakom Modrušanin. Mislim da je to ispravan naziv za sve biskupe modruške biskupije, kao što je svjetski poznati govornik biskup Nikola Modrušanin, iako je bio Kotoranin.

Dana 2. 12. 1444. Eugen IV. (1431.–47.) promovirao je Franju za krčkog biskupa. Iz bule doznajemo da je imao bakalaureat iz teologije, a to znači da je studirao na nekom sveučili-

1371. spominje kao negdašnji«. Kako u tekstu stoji, Valentin bi bio krbavski biskup između 1348.–1361., a to je pogrešno, kako ćemo vidjeti iz daljnjeg izlaganja. Uostalom, već smo vidjeli da je Radoslav kojega je kralj Robert, otac kralja Ljudevita, postavio za krbavskog biskupa, umro tek u studenom 1360. Nezamislivo je da bi Ljudevit skidao Radoslava Bribirca s biskupskog trona.

¹⁶¹ *Schematismus ...*, 30 br. 8. Prilog »quondam« stavljen je na krivo mjesto: »quondam electus« = nekoć izabrani, ali ne i nužno već pokojni; pred imenom pak znači, od prilike »pokojni«.

¹⁶² SLADOVIĆ, 138.

¹⁶³ HC I, 101.

¹⁶⁴ AAVV, *Krbavsku biskupiju u srednjem vijeku*, Rijeka-Zagreb, 1988., 85.

¹⁶⁵ *N. dj.*, 94.

¹⁶⁶ CD XIV, 234; 303.

¹⁶⁷ *Schematismus ...*, 30 br. 9 – BOGOVIĆ, 62.

¹⁶⁸ BOGOVIĆ, 65 i 69s bilj. 128.

štu. Pod istim nadnevkom zabilježena je uobičajena pristojba – za Krk 100 florena. Dana 12. 12. 1444. papa mu dopušta da po volji izabere konsekratora, bilo kojeg katoličkog biskupa¹⁶⁹. Kao krčki biskup, odlukom Nikole V. od 28. 2. 1448. papinski je vizitator samostana sv. Marije na Košljunu¹⁷⁰. Iako nije označen kao biskup, možda je on onaj Franjo iz Krka, papinski izaslanik u kraljevstva Mađarske i Bosne kojemu papa Nikola V., 30. 1. 1451., dopušta primiti koju crkvenu nadarbinu¹⁷¹.

Nakon 12 godina – »consideratis grandium virtutum meritis, quibus personam tuam Altissimus insignivit« – Kalikst III., 29. 10. 1456., razrješuje ga krčke biskupije i premješta za krbavskog biskupa¹⁷². Istog dana ubilježena je i pristojba krbavske biskupije, 33 1/3 fl.¹⁷³ Krbavska biskupija bila je težak teren bilo zbog sve češćih provala Turaka, bilo zbog nesmiljene gramzivosti vlastele. Papa, zabrinut za Franjino dolično uzdržavanje i za cijelu biskupiju, 30. 9. 1457. naređuje svojem legatu za Hrvatsku i Mađarsku, kardinalu Ivanu, da izvidi kako stvari stoje i da mu javi¹⁷⁴. Izvještaj je morao biti porazan, jer Kalikstov nasljednik Pio II. 2. 4. 1459. naređuje biskupima Splita, Zadra, Zagreba, Senja, Nina i Knina da zaštite Franju¹⁷⁵. Izgleda da je i to malo koristilo pa se moralo utjecati preko župnika da se nešto pribere za biskupa. Čini se da ni to nije naročito funkcioniralo, pa mu, 30. 10. 1459., Pio II. dopušta »unum vel duo beneficia ecclesiastica, saecularia, vel cuiuscumque Ordinis ... cuiuscumque annui valoris existant«¹⁷⁶. U tekstu se nadalje ističe kako je Franjo puno pretrpio za svetu vjeru i rimokatoličku Crkvu, a mnoga dobra krbavske biskupije drugi nedopušteno drže i uživaju.

Kad uzmemo u obzir tako loše ekonomsko stanje biskupa i biskupije, ugroženo k tome turskim upadima i pljačkanjima, pa ponudom Stjepana Frankopana da prijeđe u njegov Modruš, ništa čudno da je i papa, 4. 6. 1460., rado udovoljio molbama jednoga i drugoga, tim više što je Frankopan obećao opskrbiti dolično novo sjedište, pa osnovati kaptol i opskrbiti ga nadarbinama, kao i druge institucije potrebne za dobro funkcioniranje biskupije. Uostalom, u Modrušu i Franjo ima svoju kuću te biskupijske kuće, »u kojima je biskup i prije često boravio«. »Uz to (u Krbavi) trenutačno nema ni biskupskog dvora ni kaptola«. Sva prava, povlastice itd. iz Krbave prenose se u Modruš, pa tako i biskupija i biskup, sadašnji i budući, nose ime Modruški. Eto, to su glavne misli iz bule utemeljenja modruške biskupije koju je Bogović u cijelosti preveo na hrvatski¹⁷⁷. Ne mogu izricati sud

¹⁶⁹ *BFns* I, 391 br. 833; *HC* I, 263. SLADOVIĆ, 139 se izražava kao da je Franjo čuvar pravovjercja / inkvizitor: »Vida Ostojića zaměni FRANKO zaslužan za čistoću včre medju katolici sačuvanu kano i za pobitje krivoverstva«.

¹⁷⁰ *BFns* I, 595 br. 1132. Opširno o Košljunu v. M. ŽUGAJ, *I Conventi di Minori Conventuali tra i Croati dalle origini fino al 1500*. Roma, 1989., 120s.

¹⁷¹ *BFns* I, 727 br. 1432.

¹⁷² *BFns* II, 118 br. 212. Istog dana i na isti način obaviješteni su: Krbavski kaptol, kler grada i biskupije krbavske kao i plemstvo te kralj Ladislav. Ispušten je splitski nadbiskup (v. Uvod).

¹⁷³ *HC* II, 136.

¹⁷⁴ *BFns* II, 195 br. 383.

¹⁷⁵ *N. dj.*, 312 br. 587.

¹⁷⁶ SLADOVIĆ, 265.

¹⁷⁷ BOGOVIĆ, 66s. Ipak, koliko god je hvalcvrijedan prijevod (korisniji za šire čitateljstvo), šteta da nije, makar u bilješki i sitnijim slovima, prepisan original koji, kako izgleda, još nigdje nije objavljen. Ipak je tu riječ o

o eventualnom karikiranju situacije u Krbavi, ni je li uopće Franjo ili nije stanovao u Krbavi, te što znači »trenutačno nema ni biskupskog dvora ni kaptola«¹⁷⁸.

Raniji povjesničari nisu imali sreću vidjeti bulu premještaja sjedišta biskupije iz Krbave u Modruš, pa su navodili gotovo jedini razlog »ob Turcarum incursus«¹⁷⁹ ili »1459. navaljivahu Turci na Bosnu ... a biskup krbavski skloni se dalje od međe na Modrušu«¹⁸⁰.

Još kao krbavski biskup, Franjo je ishodio od Pija II., 30. 3. 1459., obilne oprostite hodočanicima crkve Gospe od čudesa, kod Modruša, za Marijine blagdane: Rođenja, Prikazanja, Navještenja, Uznesenja i Bezgrješnog začeća¹⁸¹. Dan kasnije, 31. 3. 1459., papa mu dopušta da smije napisati oporuku¹⁸². Ova činjenica navela je mnoge da misle kako je Franjo doista i umro ne dočekavši prijenosa biskupijskog sjedišta. No, vidjesmo kako »časni brat Franjo, krbavski biskup« postaje prvi »modruški« biskup, ili, kako se duhovito izražava Bogović: »S pravom, na čelo 'modruške loze' stavljamo Franju Modrušanina«¹⁸³.

Franjo je umro prvih mjeseci 1461. i pokopan je u crkvi sv. Antuna, a ne u katedrali sv. Marka¹⁸⁴.

KRISTOFOR IZ DUBROVNIKA

Da je Kristofor, modruški biskup, bio franjevac, doznao sam tek kad sam pročitao Bogovićevu studiju o krbavsko-modruškim biskupima koju je on potkrijepio obilnom literaturom,

»utemeljenju« modruške biskupije.

¹⁷⁸ Visoko cijenim poduzetnost i upornost M. Bogovića, ali ipak mislim da je trebao pretpostaviti papinske dokumente tuđim nagađanjima ... Evo npr.: »Zacijelo je Stjepan utjecao da Modrušanin Franjo (Stipković) postane krćkim biskupom i da 1456., još za života biskupa Vida Ostojića Marinića, dobije krbavsku biskupiju. Ovaj nije ni otišao u Krbavu nego se nastanio u Stjepanovu gradu i svom rodnom mjestu« (BOGOVIĆ, 65). Veli se »još za života biskupa Vida«, pa »nakon što je resignirao Vid Ostojić« (str. 69), koji bi umro tek »25. 3. 1459« (str. 64). U buli pak Franjina premještaja iz Krka u Krbavu, 25. 10. 1456., čitamo: »... bonae memoriae Vito episcopo Corbaviensi ... cum vacaret ...« (BFns II, 118 br. 212). Je li papa bio krivo informiran?

Veli se: »Nije ni otišao u Krbavu«, a u buli čitamo da »je biskup i prije često boravio (u Modrušu)«. Ako ne želimo tjerati papu u laž, znači da je Franjo od 1456.–1460. uglavnom ipak boravio u Krbavi.

Konačno, osobno bi me vrlo zanimalo na temelju čega se tvrdi da je Franjin rodni grad Modruš. Naziv »Modrussiensis / de Modrussia«? Pa i nasljednik mu Nikola, dokumentirani Kotoranin, kod nas i u svijetu je općenito nazivan »Modrussiensis / de Modrussia«. – Možda zato što je imao kuću u Modrušu? No, ne veli se da mu je to bila rodna kuća. Toliki su si biskupi, za starost, nabavljali kuću u biskupskom sjedištu. – Čak i da se pronađe koji spis, prethodan njegovu biskupskom imenovanju, pa i onom u Krku u kojem bi stajalo »de Modrussia«, kod franjevac konventualaca značilo bi da je tu počeo rodovnički život, da mu je to matični samostan, ali ne uvijek da je tu i rođen. Upravo onako kako je fra Bernardin »Spličanin« 1495. tiskao Evangelistar, a rođen je na otoku Braču.

¹⁷⁹ *Schematismus*, 30 br. 15.

¹⁸⁰ SLADOVIĆ, 142.

¹⁸¹ BOGOVIĆ, 66. Bilo bi interesantno znati je li se u Modrušu svetkovao blagdan Bezgrješnog začeća BDM prije dolaska franjevac.

¹⁸² BFns II br. 587.

¹⁸³ BOGOVIĆ, 69.

¹⁸⁴ BOGOVIĆ, 69 bilj. 131. Zanimljivo je tumačenje dviju mitri na nadgrobnom spomeniku: »dvije biskupije (krbavska i modruška) sjedinjene u jednoj osobi«. No, ako bi one tajanstvene mitre imale označivati slovo *F*, kako Bogović nagađa, onda je suviše svako nagađanje o biskupu dviju biskupija kao i ono Benzoniјеvo o dvojici biskupa u istoj grobnici.

meni i sada gotovo nedostupnom. Vjerujem uglednom povjesničaru, stoga će i ovaj prikaz biti samo kraći izvadak njegova izlaganja¹⁸⁵.

Kristofor »se rodio u Dubrovniku i tamo ušao u franjevački red ... Bio je stručnjak za crkveno pravo. To znači da je u Italiji studirao pravo i tamo se mogao upoznati s redovničkim subratom Julijanom della Rovereom. Julijan će cijeniti Kristoforovo prijateljstvo i sposobnosti i kada postane kardinal nećak¹⁸⁶. Njemu Kristofor treba zahvaliti da je 29. svibnja 1480. imenovan modruškim biskupom. Kraljevski je pak par (Matija Korvin i Beatrice) odlučio modruškom biskupijom nagraditi dominikanca Antuna Dalmatinca, humanističkog pisca, kraljeva kapelana, kraljičina duhovnika i ispovjednika¹⁸⁷. No još prije nego je Matija uspio papi javiti imenovanje, stiže iz Rima o. Marijan Dubrovčanin¹⁸⁸ s pismom u kojem papa javlja da je modruškim biskupom imenovao franjevca Kristofora Dubrovčanina. Različen Matija – nastavlja Bogović – šalje odmah svojega poslanika u Rim s pismom u kojem iz svakog retka izbija njegova žestoka narav. 'Neka znade papa da ni njemu ni ikome drugome ne dopuštam miješanje u izbor biskupa u ugarskom kraljevstvu. Nitko drugi osim Antuna, ne može biti modruški biskup, inače će se cijelo ugarsko kraljevstvo odijeliti od Rimske crkve'. Papa je upotrijebio sav arsenal svojeg bogatog diplomatskog umijeća; pokazao se spremnim, za ljubav mira, dati Kristoforu drugu biskupiju, ali je energični kardinal Julijan ustrajno stajao na tome da modrušku biskupiju treba dobiti onaj kome ju je Rim dodijelio, tj. njegov štićenik Kristofor. Stoga i Siksto neće do kraja dati Antunu svoju potvrdu. On će do smrti ostati samo izabrani biskup¹⁸⁹. Izgleda da je na koncu pontifikata Siksta IV. ili na početku vladanja Inocenta VIII. (1484.–92.) došlo do sporazuma između pape i Matijaša u vezi s Kristoforom ... koji se spominje kao biskup npr. 1485. u Bakru¹⁹⁰ ... i tada je vrlo cijenjen na kraljevskom dvoru i da je kraljici Beatrici bio veoma drag. Tih je godina on najviše boravio u Budimu i Rimu ... No već 1492. zacijelo je u svojoj biskupiji¹⁹¹. 29. 7. 1491. Inocent VIII. nalaže modruškom biskupu da »stavlja stolnu crkvu i čelu biskupiju senjsku pod otpoved, što se nećaju pokoriti Andriji z Mutine¹⁹².

U Vatikanskom arhivu sačuvana je interesantna molba biskupa Kristofora, praktičnog pastoralca – u Rim prosljeđena po subratu fr. Julijanu »de Tersis« – kojom usrdno moli da oni, kojima je suprug(a) odveden(a) u tursko ropstvo, pa se već dugo o njima ništa ne zna

¹⁸⁵ BOGOVIĆ, 71–74.

¹⁸⁶ Nećak Siksta IV. koji je okrunjen za papu 25. 8. 1471., a već 16. 10. i. g. imenova 26-godišnjeg nećaka Julijana biskupom u Carpentrasu, Francuska (HC II, 119), a u prvoj promociji, 16. 12. 1471. imenovao ga je kardinalom (n. dj., 16), izabran je za papu 1. 11. 1503. i uzeo ime Julije II.; umro 20. 2. 1513. (HC III, 9).

¹⁸⁷ U zborniku *Krkavska biskupija u srednjem vijeku*, str. 61, opširno (i ispravno) se govori o biskupu Antunu kao dominikancu, a na str. 92: »... u krkavskoj biskupiji je također bio biskup franjevac Antun (1484)«. Na simpoziju su moguća različita mišljenja, ali u Zborniku se tekstovi moraju uskladiti. Samo u slučaju kad nije moguće doći do sigurne spoznaje, to treba označiti bilješkom. Inače ...

¹⁸⁸ Riječ je zacijelo o Mari(a)nus de Bono/Boy iz Dubrovnika (usp. *Nomenklator*, 67).

¹⁸⁹ Stoga i Eubel ispušta Antuna iz niza modruških biskupa. Usp. HC II, 136s bilj. 3.

¹⁹⁰ *Schematismus*, 31 br. 18: »in actio 6. Februarii 1486. 'electus' dicitur«. SLADOVIĆ, 144 veli da je nastupio 1489., a GAMS, 388: »1489. sedet«. 5. 4. 1488. spominje se kako »Andrija namčstnik (tj. vikar) modruškog biskupa, Kristofora odpustio bijaše« na svećeničko rođenje modruškog dakona Pavla (SLADOVIĆ, 170).

¹⁹¹ Prema BOGOVIĆ, 70 i 72, izgledalo bi da je Kristofor bio biskup u sjevernom dijelu biskupije, a u južnom, u Bužanima, rečeni dominikanac Antun do svoje smrti oko 1490.

¹⁹² SLADOVIĆ, 170.

da li su živi ili ne, te pristupaju novoj ženidbi, da im se dopusti kao drugim vjernicima pristupati svetim sakramentima, jer inače odlaze među heretike, što onda stvara veliku sablazan među drugim vjernicima. Dne 7.1. 1499. Inocent VIII. udovoljio je molbi prepuštajući primjenu biskupovoj savjesti za one koji su u dobroj vjeri (»Concessum quod committatur conscientiae ordinari pro existentibus in bona fide«)¹⁹³.

Na žalost, 1493., nakon krbavske bitke i Modruš nije bio pošteđen. Kristofor se na vrijeme s kaptolom sklonio u Novi Vinodolski. 1. 4. 1498. posvetio je u Novom crkvu svetih Filipa i Jakova¹⁹⁴. Završavam s Bogovićem: »Kristofora nalazimo 1494. u Splitu na posveti otočkog biskupa Vinka Andreisa. Godine 1496. morat će zbog kuge u gradu bježati iz Novog. Jedno vrijeme boravio je u Bakru, a onda se vratio opet u Novi gdje je i umro 1499. i pokopan u svojoj novoj katedrali. Tamo možemo i danas na nadgrobnoj ploči (iz 1518.) vidjeti reljef njegova lika«.

Na katedri krbavsko-modruške biskupije, i to sa sjedištem u Novom Vinodolskom, posljednji franjevac, ali iz reformne obitelji opservanata, bio je »HERMOLAUS DE HERMOLAIS O. Min. Obs. 1536 Nov. 6«, u svojem redu fra Franjo; ali je ubrzo umro i nasljednika dobio već 17. 8. 1537.¹⁹⁵ Bogović ovome još nadodaje: »On je imao brata na papinskom dvoru, koji ga je preporučio papi«¹⁹⁶. Sladović pak bilježi: »Godine 1536 6. nov. braj Jermola od Jermolah reda sv. Franje od obvršavanja«, pa navodi kako su od te ugledne rapske obitelji, od 1264–1331., šestorica bili biskupi u Rabu¹⁹⁷.

Završni osvrt

– Od oko 1302. do 1373. krbavskom biskupijom stvarno upravljaju biskupi iz franjevačkog reda¹⁹⁸.

– Od 1338. do 1373., zbog svađa između kraljevske kuće u nas i Svete Stolice, dvojica biskupa koje je imenovao papa (Lupus/Vuk ? 1449. i Mauro 1351.) nisu ušli u posjed biskupije, a Petar Colda O. P. (1361.) ušao je tek 1373.

¹⁹³ *BFns* IV br. 2413; v. *Nomenklutor*, 60 (Julijan de Tersis).

¹⁹⁴ *Schematismus*, 31 br. 18 – BOGOVIĆ, 73 bilježi: »Sa sobom je Kristofor ponio neke dragocjenosti. Sačuvani su do danas zlatni križ krbavskih biskupa (u Bribiru) i vjerojatno upravo Kristoforov štap (u Zbirci sakralne umjetnosti u Senju)«.

¹⁹⁵ *HC* III, 247. *Schematismus*, 31 br. 23: »nominatus 6. Nov. 1536. Paulo post obiti«. *GAMS*, 388 ne označava mu pripadništva bilo kojim redu.

¹⁹⁶ BOGOVIĆ, 75s.

¹⁹⁷ SLADOVIĆ, 151.

¹⁹⁸ Iako je samostan franjevaca konventualaca u Krbavi pravno uspostavljen tek 1373., fratri su tu katehizirali puno ranije, kako sam to naglasio u *I Conventi dei Minori Conventuali tra i Croati dalle origini fino al 1500*. Roma, 1989., 164. Tako su franjevački biskupi imali jako uporište u osoblju i materijalnim dobrima svoje subraće. Kao misijsko područje samostan u Krbavi/Udbini dodijeljen je kustodiji Greben Vikarije Bosne franjevaca konventualaca.

- Zbog posebnih (ne)prilika, dvojica franjevačkih biskupa prenosili su sjedište biskupije, najprije Franjo, 1460., iz Krbave/Udbine u Modruš, a Kristofor, 1493., iz Modruša u Novi Vinodolski¹⁹⁹.
- Prva dvojica franjevačkih biskupa u Krbavi, iako stranci, izgleda da su prije biskupskog imenovanja već djelovali u našim krajevima.
- Ovdje se po prvi put našoj javnosti ukazuje da su Ilija iz Montefiore a i Petar iz Bologne bili franjevci, a Bogović je to 1985. iznio za Kristofora iz Dubrovnika.
- Noviji studiji Mihaela Robsona pomogli su da sam mnogim podacima mogao obogatiti djelovanje Petra iz Bologne i Bonifacija iz Pise.

Sommario

Siccome le diocesi di Senj/Segna e di Krava/Corbavia nel 1617 si unirono »per aequalitatem«, si è creduto opportuno unire pure la presentazione di vescovi francescani in una sola presentazione, però in due parti distinte. Dalla presente rassegna emerge un numero elevato di vescovi francescani in ambedue le diocesi, tra 1300 e 1600. Così nella diocesi di Segna: 10 sono minori conventuali e tre minori osservanti; in quella di Corbavia (cambiando la sede nel 1460, viene chiamata Modrussiensis): sette minori conventuali e uno minore osservante. Alcuni di questi per prima volta vengono presentati al pubblico croato come francescani: quattro della diocesi di Segna e due della diocesi di Corbavia-Modrussia. Donde tanti vescovi francescani? Fondati già i conventi francescani accanto le sedi vescovili o comunque presenti i frati numerosi come erano, spesso con studi compiuti nelle Università straniere, amati dal popolo e largamente sostenuti dai conti di Segna, Frankopani/Frangeppani, erano facilmente presentati dai canonici locali al metropolita e più tardi al papa per la conferma oppure volontieri accettati se già nominati. – Viene poi notato come, per ragioni di prestigio, i re croatoungheresi spesso non accettavano i vescovi nominati da Santa Sede e non permettevano a questi ad entrare in possesso della diocesi ma nominavano (per privilegio anticamente concesso) i vescovi, non soltanto francescani, i quali poi spesso non venivano approvati da Santa Sede. Ora, per i singoli vescovi francescani in ambedue le diocesi è stato precisato da chi sono nominati, se e quando sono entrati in possesso e quanto è durato il loro effettivo servizio pastorale. Con presente studio s'intende dare un ulteriore contributo ad una definitiva composizione della cronotassi di vescovi delle suddette diocesi, purtoppo, spesso di doppia gerarchia, una giuridicamente legale e altra di realtà vissuta in concreto.

¹⁹⁹ U Modrušu je franjevcima konventualcima Stjepan Frankopan sagradio samostan 1378., a pripadao je rapskoj kustodiji, tada još Sklavonske, tj. Hrvatske provincije. U Novom Vinodolskom pak imali su samostan od 1414., ali je već nešto oko 1467., voljom Frankopana, predan opservantima. (Usp. n. dj., 134; 138s).